

HARTOLA KOTISALO

Röykkiö n:o 13

Arkeologinen kaivaus rautakautisella muinaisjäännösalueella

Antti Lahelma

Lahden kaupunginmuseo
Päijät-Hämeen maakuntamuseo

2003

SISÄLLYSLUETTELO

1. Perustiedot muinaisjäännöskohteesta	1
2. Johdanto	2
3. Kohteen kuvaus	3
Kotisalonsaari ja sen muinaisjäännökset	3
Tutkimushistoria	3
Kotisalonsuhrikivet	4
Röykkiö n:o 13	5
4. Tutkimusmenetelmät	6
Mittaukset ja koordinaatisto	6
Kaivaustekniikka ja dokumentointi	6
5. Kaivauksen eteneminen ja kaivaushavainnot	7
Pintaturvekerros	7
1. ja 2. kerros	7
3. ja 4. kerros	7
5. ja 6. kerros	8
6. Koekuopat	8
7. Metallinilmaisinsintä	9
8. Löydöt	9
9. Tulkintaa	10
Röykkiö 13	10
Kotisalons muinaisjäännösalue	11
7. Yhteenveto	11

LIITTEET

I	Peruskarttaote 1: 20 000
II	Yleiskartta röykkiöalueesta
III	Koekuopituskartta
IV	Taso- ja leikkauskartat
V	Havainnot koekuopista
VI	Kuvaluettelot
	1: diat
	2: negat
VII	Kuvataulut
VIII	Resentit löydöt

PERUSTIEDOT MUINAISJÄÄNNÖSKOhteesta

Kunta:	Hartola
Kylä:	Hartolan kk.
Nimi:	Kotisalo
Peruskartta:	3122 10 JÄÄSJÄRVI
Yhtenäiskoordinaatit:	P = 6830 32-54 I = 3451 26-52 Z = 100-105
Koordinaattiselite:	Koordinaatit ovat karkeahko arvio röykkiöalueen laajuudesta. Muinaisjäännöksen tarkempi laajuus pitäisi selvittää GPS:n ja koekuopittamisen avulla.
Muinaisjäännöslaji:	Muinaisjäännösryhmä (kalmisto, röykkiötä, kuppikiviä).
Ajoitus:	Rautakausi ja historiallinen aika
Lukumäärä:	Yli 100 röykkiötä, 6 kuppikiveä
Rauhoitusluokka:	I
Tila ja Rno:	Kotisalo 1:1874
Maanomistaja:	Blomqvist, Raija Liisa Soittajantie 3 B 12 00420 HELSINKI
Aiemmat löydöt:	KM 10905 (K-tyypin keihäänkärki), KM 11218 (kirves), KM 13728 (G-tyypin keihäänkärki), Itä-Hämeen museo 180 (keihäänkärki), 765 (kuolaimet), 766 (keihäänkärki)
Aiemmat tutkimukset:	Tarkastus H. Salmo 1955 Kartoitus T. Björkman 1956 Inventointi ja täydennyskartoitus T. & P. Miettinen 1967
Aiemmat kuvat:	KM 18810-18814 (Salmon tarkastuskuvia v. 1955) KM 33199-33205 (Miettisten inventointikuvia v. 1967).
Koekaivaus 2003:	16.-27.6.2003
MV-negatiivit 2003:	LKM negat 131871-131888
Diapositiivit 2003:	LKM diat 33262-33297 Kuvia säilytetään Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistossa
Löydöt 2003:	KM 33826:1-12

JOHDANTO

Päijät-Hämeen pohjoisin kunta Hartola oli 2000-luvulle tultaessa jäänyt arkeologien taholta melko vähälle huomiolle. Ainoa kunnassa tehty kaivaus oli Kuukerinkallion uhrikiveen liittynyt tutkimus v. 1988, jolloin kallion ympäristöön tehtiin koeoja ja useita koekuoppia. Kunnan arkeologinen perusinventointi oli vuodelta 1967 (T. & P. Miettinen). Tämän jälkeen Hartolassa oli tehty vain muutamia yksittäisten kohteiden tarkastuksia ja Antti Bilundin suorittama suppea kaava-alueinventointi (v. 2000).

Lahden kaupunginmuseo, joka toimii samalla Päijät-Hämeen maakuntamuseona, oli aiempien vuosien arkeologisessa tutkimustoiminnassaan suuntautunut erityisesti eteläiseen Päijät-Hämeeseen - Lahden, Hollolan ja Orimattilan seutuun. Hartolan naapurikuntaa Sysmää lukuun ottamatta ei museo ollut toiminut kovin aktiivisesti Päijät-Hämeen pohjoisosissa. Vuoden 2002 syksyllä Lahden museo suoritti pienen asemakaavainventoinnin Hartolassa Tainionvirran suulla (T. Sepänmaa, Hartolan Aurinkorannan ranta-asemakaava-alueen inventointi). Osittain tämän inventoinnin seurauksena heräsi ajatus tehdä jatkotutkimuksia Hartolassa.

Yhdeksi Lahden museon vuoden 2003 tutkimuskohteista valittiin Hartolan Kotisalonsaaren rautakautinen muinaisjäännösalue. Samassa yhteydessä ja osittain samanaikaisesti Kotisalonsaaren tutkimusten kanssa museo teki maakunta- ja yleiskaavoitukseen liittyvää inventointia Hartolassa. Kotisalo vaikutti olemassa olevien tietojen perusteella poikkeuksellisen mielenkiintoiselta kohteelta. Saarella ei kuitenkaan oltu tehty ainuttakaan kaivaustutkimusta, mistä johtuen sen luonne oli jäänyt osaksi arvailujen varaan. Kohteen luonteen varmentaminen oli tärkein syy Kotisalonsaaren kaivaustutkimukselle. Toisaalta kaivauskohteeksi otettiin mielellään rautakautinen kohde, sillä museon tutkimukset aiempina vuosina olivat keskittyneet lähinnä kivi- ja varhaismetallikauteen. Kotisalonsaaren kalmiston sijainti Jääsjärven saarella tarjosi myös mahdollisuuden hyödyntää museolle hiljattain hankittua venettä. Tutkimus rahoitettiin kokonaisuudessaan museon omista tutkimusmäärärahoista.

Tutkimuksen päämääräksi asetettiin Kotisalonsaaren rökkiöalueen luonteen ja ajoituksen selvittäminen. Onko kyseessä rökkiökalmisto, kuten aiemmat paikalla kävijät ovat olettaneet, vai ovatko kivikasat raivausrökkiöitä tai jotain muuta. Tutkimuksen kohteeksi valittiin yksi Kotisalonsaaren yli sadasta rökkiöstä (T. & P. Miettisen kartalla rökkiö nro 13).

Kahden viikon pituinen kaivaus toteutettiin 16.-27.6.2003 välisenä aikana. Viikoista ensimmäinen oli juhannusviikko, joten työpäiviä oli käytettävissä yhdeksän. Kun lisäksi suuri osa ensimmäisestä ja viimeisestä kaivauspäivästä kului erilaisiin käytännön järjestelyihin (siirtyminen kaivauspaikalle ja sieltä pois, majoittuminen, veneen vesillelasku ja nosto, ym.), jäi tehokasta kaivausaikaa vain noin seitsemän päivää.

Kaivausten johtajana toimi FM Antti Lahelma. Arkeologi Timo Sepänmaa antoi korvaamatonta apua kaivauksen käytännön toteuttamisessa, rökkiön tulkinnassa ja inventoi saarta, löytäen mm. kaksi uutta kuppikiveä. HuK Tea Tanskanen toimi piirtäjänä. Kaivajina työskentelivät museolla työharjoitteluun suorittaneet Lahden muotoiluinstituutin kultaseppälinjan opiskelijat Elina Mattila, Jaakko Rissanen ja Mari Paavola. Lisäksi kaivauksiin osallistui vapaaehtoisina työntekijöinä joukko päijäthämäläisiä arkeologian harrastajia sekä paikalle osuneita, arkeologiasta kiinnostuneita paikallisia asukkaita: Eero Siljander, Marja Lepistö, Irja ja Kalevi Perttula, Eeva ja Juhani Varis, Rauni Miettinen, Soili Blomqvist, Kimmo Puranen ja Timo Lampinen. Heille tahdon osoittaa lämpimät kiitokset avusta, jota ilman kaivauksia tuskin oltaisiin saatu vietyä loppuun ajoissa.

KOHTTEEN KUVAUS

Kotisalonsaari ja sen muinaisjäänne

Kotisalo on Jääsjärvessä sijaitseva suurehko (pinta-ala n. 2,5 km²), pohjois-eteläsuuntainen saari, noin kolme kilometriä Hartolan kirkosta itään. Kirkonkylän puolelta sen erottaa mantereesta kaksi kilometriä leveä Kotisalonselkä; tietä pitkin tai lossilla saareen ei pääse. Tärkeän muinaisen kulkureitin, Tainionvirran, suu sijaitsee vastapäätä Kotisalonsaarta.

Kotisalossa on sijainnut kolme maatilaa, Sairila, Luukkola ja Kotisalo, joista viimeisen alueelta esihistorialliset löydöt on tehty. Kotisalonsaari sijaitsee saaren keskivaiheilla, sen länsiosassa. Tilan päärakennus sijaitsee melko korkealla ja n. 200 m päässä rannasta, johtuen siitä että länsirannalla on tällä kohdalla jyrkähkö rinne. Päärakennukselta rantaan johtaa tie, jonka molemmin puolin – entisellä pellolla – kasvaa täysikasvuista koivikkoa. Hiekkapohjaisessa, matalassa rannassa on irtokivistä tehty laiturit.

Päärakennuksen eteläpuolella aukeaa avoin niittyalue, jonka eteläreunalla on vanha puimala. Puimalan kohdalta johtaa entinen peltotie etelään kohti Sairilan tilaa. Tien molemmin puolin on aiemmin auennut laaja peltoalue, jolla nykyään kasvaa istutettua puustoa. Tällä entisellä peltoalueella sijaitsee toista sataa kiviröykkiötä, joista osa on kekomaisia, korkeahkoja, enimmäkseen irtokivistä koostuvia kivikasoja, osa taas matalampia maansekaisia röykkiöitä. Alueella sijaitsee myös useita kuppikiviä.

Vielä v. 1955 alue oli peltokäytössä, mutta Hartolan inventoinnin aikaan v. 1967 oli pelto yhtä kapeaa sarkaa lukuun ottamatta ruohikkoista laidunmaata. Viljely ja laidunnus Kotisalossa on lakannut joskus 70-luvun alussa, minkä jälkeen suuri osa peltoalueesta on metsitetty. Röykkiöalueelle on istutettu lähinnä kuusta, peltoalueen eteläosassa kasvaa myös koivua. Alue on paikoin lähes läpikäymätöntä ryteikköä, mutta sen läpi kulkeva vanha peltotie on yhä avoin ja käytössä. Peltotien keskivaiheilla sijaitsee metsäaukio. Samoin röykkiöalueen koillisosassa, vanhan kiviaidan tuntumassa, on avoimempaa, harvaa lehtimetsää.

Kotisalonsaaren eteläosassa sijaitsee suojeltu, järeää lehtipuustoa kasvava lehtoalue, joka on mukana Hämeen Natura 2000 –ehdotuksessa. Ympäristöhallinnon kuvauksen mukaan se on syntynyt kaskeamisen ja metsäpalojen seurauksena.

Tutkimushistoria

Ensimmäiset esihistorialliset löydöt Kotisalonsaaresta on saatu 1930-luvulla. Itä-Hämeen museossa Hartolassa säilytetään kahta keihäänkärkeä ja kuolaimia (Itä-Hämeen museo n:ot 180, 766 ja 765), joiden tarkat löytöpaikat eivät ole tiedossa. Löytöjä on ollut talollinen A. Virtanen. Tämän poika Viljo Virtanen on löytänyt kolmannen keihäänkärjen (KM 10905, löytöluettelon mukaan Petersenin K-tyyppiä) kesällä 1936 Kotisalonsaaren peltoa kyntäessään. Samalta paikalta on maanviljelijän poika Niilo Virtanen löytänyt kirveen (KM 11218), joka on toimitettu Kansallismuseoon v. 1940. Aiemmin löytyneiden keihäänkärkien ja kuolainten sanotaan löytyneen samasta pellosta. Tosin Itä-Hämeen museon johtajan Vesa Järvisen mukaan kuolaimet ovat löytyneet Kotisalonsaaren luota, siis röykkiöalueesta 100 – 300 m pohjoiseen. Järvinen näytti paikan, joka hänen tietonsa mukaan olisi kuolainten löytöpaikka. Paikka sijaitsee Jääsjärven rannasta Kotisalonsaaren tilaa kohti nousevan tien varrella, hiukan sen pohjoispuolella. Koordinaatit ovat P:6830 597, I:3451 318 (käsikäyttöisellä GPS:llä otettuna, n. 10 m tarkkuudella)

Löytöjen johdosta teki arkeologi **Helmer Salmo** tarkastuskäynnin Kotisalossa v. 1955 ja toi matkalta mukanaan neljännen keihäänkärjen (KM 13728, Petersenin tyyppiä G), jonka maanviljelijä Toivo Virtanen oli löytänyt ”erään kummun viertä kynnettäessä” 1950-luvun alussa. Salmo kirjoittaa esineiden löytyneen Kotisaloon tilan eteläpuolella sijaitsevalta peltoaukealta, ja pani merkille ”lukuisan määrän kivensekaisia kumpuja, joista monet ovat varmoja hautoja, mutta joukossa on epäilemättä myös sellaisia, jotka ovat syntyneet pellon raivauksessa”. Salmo toteaa, että kalmisto olisi lähikesinä kartoitettava ja samalla tutkittava koekaivauksin. Röykkiöalueesta onkin Museoviraston topografisessa arkistossa **Tuomas Björkmanin** v. 1956 tekemä karttapiirros, johon on merkitty 55 kiviröykkiötä, mutta koekaivauksia saarella ei ole tehty ennen vuoden 2003 tutkimuksia.

Valitettavasti Salmo ei kerro esineiden tarkkoja löytöpaikkoja. Tarkastuskertomukseen liittyy valokuvia, joista yhdessä (n:o 18810) mv. Niilo Virtanen seisoo keihäänkärjen (KM 137328) löytöpaikalla. Kuvasta päätellen paikka on ilmeisesti sijainnut tiheimmän röykkiöalueen eteläreunassa, mutta kuten yllä kuolainten osalta todettiin, on mahdollista, että kaikki esineet eivät ole röykkiöalueelta peräisin.

Seuraavan kerran Kotisaloa tutkivat **Timo ja Pekka Miettinen** v. 1967 Hartolan perusinventoinnin yhteydessä. Miettiset täydensivät Björkmanin tekemää karttapiirrosta niin, että röykkiöitä on siihen merkitty yhteensä 116 kpl., sekä lisäksi merkitsivät piirrokseen kunkin röykkiön kohdalle oliko se maansekainen vai irtokivistä tehty. Maansekaisia ”vanhan näköisiä” röykkiöitä on Miettisten kartalle merkitty n. 40 kpl. Saman inventoinnin yhteydessä kalmistoalueelta löytyi viisi kuppikiveä, jotka on myöskin merkitty kartalle.

Sijainti saarella lienee osaltaan vaikuttanut siihen, ettei paikalla ole tietävästi monikaan arkeologi käynyt sitten 1960-luvun. Kirjallisuudessa Kotisalo esiintyy maakunnan suurimpiin ja merkittävimpiin kuuluvana kalmistona,¹ mutta Salmon kuuluttamien koekaivausten puuttuessa kohteen todellinen luonne on jäänyt avoimeksi.

Kotisaloon uhrikivet

Kotisalossa sijaitsee myös ainakin seitsemän uhrikiveä, joista uhrikivet 1-5 löytyivät v. 1967 T. & P. Miettisen inventoinnin yhteydessä. Tuolloin ne sijaittivat avoimessa laidunmaisemassa. Vuoden 2003 kesällä kivet olivat sammalen peitossa, useimmat tiheän kuusimetsän keskellä. Etenkin uhrikiven n:o 4 löytäminen oli hankalaa.

Kivi n:o 6 ja Kotisaloon Sairilan uhrikivi löytyivät vuoden 2003 tutkimusten yhteydessä. Kivet 1-6 sijaitsevat röykkiöalueella, jota on vanhastaan pidetty muinaisjäännösalueena. Sairilan uhrikivi sijaitsee tästä jonkin verran etelään. Senkin ympäristössä on paljon röykkiöitä, joita ei kuitenkaan mainita aiemmissa tutkimuksissa.

Osalle uhrikivistä saatiin määritettyä koordinaatit käsikäyttöisellä GPS-laitteella – osa jäi tiheän metsän keskellä heikosta signaalista johtuen mittaamatta. Niiden sijainti selviää kuitenkin Miettisten laatimasta kartasta.

Uhrikivi 1 sijaitsee peltotiestä n. 15 m länteen ja riihestä n. 80 m etelään. Siinä on 19 kuoppaa, sen koko on noin 2,7 x 2,0 metriä ja se on 40 cm korkea.

¹ Timo Miettinen, ”Hartolan esihistoria” teoksessa E. Markkanen (toim.), *Hartolan kirja*, 1976, s 22-23; Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander, ”Päijät-Hämeen rautakauden arvoituksia”, teoksessa *Päijät-Hämeen arkeologia-seminaarin 1979 esitelmät*, s. 56.

Uhrikivi 2 sijaitsee em. kivistä 15 m etelään ja siinä on 4 kuoppaa. Kiven korkeus on 1,5 m ja sen koko on 3,0 x 3,0 m.

Uhrikivi 3 sijaitsee peltotien itäpuolella, n. 25 m etäisyydellä tiestä, metsäaukion itäreunalla. Sen laella on 7 kuoppaa ja sitä ympäröi matala kiveys, joka ulottuu puolentoista metrin päähän kiven länsipuolella. Kiven koko on 1,5 m x 1,5 m x 2,0 m. Koordinaatit P: 6830 414, I: 3451 408.

Uhrikivi 4 on pieni, vain n. 30 cm x 80 cm x 100 cm kokoinen kivi, jonka laella on yksi hieman epävarma kuoppa. Kivi sijaitsee n. 40 m peltotiestä länteen, laajan pitkänomaisen röykkiön eteläpuolella

Uhrikivi 5 on Kotisaloon kuppikivistä komeimpia: sen laella on 39 uhrikuoppaa. Kivi sijaitsee peltotien länsipuolella, kivistä n:o 4 noin 30 metriä etelälounaaseen, n. 60 m etäisyydellä tiestä. Kiven koko on n. 1,10 x 2,80 x 4,0 m.

Uhrikivi 6 löytyi v. 2003 ja se sijaitsee peltotien itäpuolella, n. 90 metriä kivistä 3 itään. Kivi on suurehko, n. 1,3 m korkea ja arviolta n. 4,0 x 3,0 m kokoinen lohkar. Sen laakealle yläpinnalle on kasattu pään- ja nyrkinkokoisista kivistä tehtyä kiveystä (1-2 kivikerrosta), jonka lomassa erottui ainakin kaksi varmaa uhrikuppia. Kiveystä ei poistettu, vaikka se lieneekin myöhäistä perua, eikä kiveä myöskään puhdistettu sammalesta enempää kuin kuppien toteamiseksi oli välttämätöntä. Kiveyksen ja sammalen alla saattaa olla lisää kuppeja. Koordinaatit P: 6830 443, I: 3451 500.

Sairilan uhrikivi löytyi niinkään 2003 ja sijaitsee muista uhrikivistä erillään, n. 200 metriä röykkiöalueen eteläreunasta eteläkaakkoon. Kivi on valtava, n. 2 m korkea ja 4,0 x 4,0 m kokoinen lohkar, jonka tasaisella yläpinnalla on ainakin kaksi uhrikuppia. Vain pieni osa kiven yläpinnasta puhdistettiin sammalesta, joten kuppeja saattaa olla enemmän kuin mitä nyt todettiin. Kivi sijaitsee aukiolla – ilmeisesti entistä Sairilan pihapiiriä - jolla kasvaa korkeaa heinää ja horsmaa sekä muutamia komeita vanhoja koivuja. Samalla alueella sijaitsee myös kiviröykkiöitä, joita ei ole mainittu aiemmissa tutkimuksissa. Mainittakoon vielä, että Itä-Hämeen museonhoitaja Vesa Järvisen mukaan myös Sairilan tilan pellostä olisi löytynyt rautaesineitä (mm. keihäänkärki) joskus 1950-luvulla, mutta ne ovat sittemmin kadonneet. Koordinaatit P: 6830 120, I: 3451 490.

Röykkiö n:o 13

Vuoden 2003 kaivauskohteeksi valittiin röykkiö, joka T. & P. Miettisen kartalla on numero 13. Kohde sijaitsee metsäaukiolla, noin 15 metriä uhrikivistä n:o 3 lounaaseen ja 8 metriä röykkiöalueen läpi kulkevasta entisestä peltotiestä itään. Aukio on kooltaan karkeasti arvioiden 15-30 m pohjois-eteläsuunnassa ja n. 70 m itä-länsisuunnassa. Peltotie jakaa aukion kahteen osaan, josta itäinen on pienempi, kooltaan n. 30 m (E-W) x 15 m (N-S). Sitä ympäröi enimmäkseen istutettu kuusimetsä, mutta aukion reunoilla on myös joitain lehtipuita.

Karttaan röykkiö on merkitty maansekaisena ja se on kooltaan (n. 5,0 m NW-SE ja 3,0 m NE-SW) ja rakenteeltaan melko edustava alueen röykkiöille. Pinnalta tarkasteltuna röykkiö oli muodoltaan soikeahko kaakko-luode -suunnassa. Sen keskialueella kivet näkyivät pinnalle ja osa oli sammalesta vapaita. Sen päällä kasvoi monihaarainen tuomi ja korkeaa heinää. Reunoiltaan röykkiö oli mullan ja turvemätästen peittämä.

Röykkiö valittiin tutkimuskohteeksi etenkin ulkonäkönsä ja sijaintinsa vuoksi. Se on maansekainen, matalahko ja koostui pinnalta katsottuna enimmäkseen pienistä ja keskikokoisista kivistä

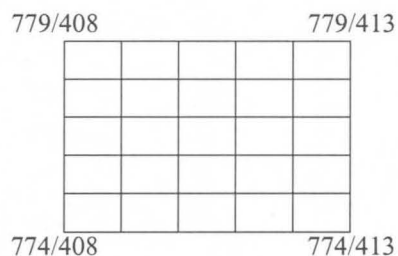
(nyrkinkokoisista halkaisijaltaan n. 30-senttisiin). Sellaisena se siis muistutti jossain määrin tunnettuja rautakautisia hautaröykkiöitä. Toinen kriteeri oli sijainti uhrikiven lähellä, siis alueella, jossa todistettavasti on ollut muinaista toimintaa. Kolmas syy oli sijainti aukiolla: maanomistajan kanssa oltiin sovittu, että kaivaus suoritetaan siten, että puustolle aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa. Tiheimmässä istutuskuusikossa kaivaminen olisi todennäköisesti edellyttänyt metsän kaatamista tai ainakin juurten katkomista. Röykkiö valittiin myös siksi, että se vaikutti kooltaan sopivalta, siis sellaiselta, että se oli etukäteen arvioiden kaivettavissa vajaan kahden viikon kenttätöissä.

Samalla aukiolla sijaitsee useita röykkiöitä, joista jotkut olisivat sopineet kaivauskohteiksi aivan yhtä hyvin. Lopulta valinta oli siis jossain määrin mielivaltainen.

Tutkimusmenetelmät

Mittaukset ja koordinaatisto

Röykkiöalueelle tehtiin jokseenkin pohjois-eteläsuuntainen peruslinja (suunta 394 gon) alueen läpi kulkevan entisen peltotien suuntaisesti ja sitä pitkin. Peruslinjan y-koordinaatti on 400, linjan lähtöpisteen x-koordinaatiksi asetettiin 800. Röykkiö 13 paalutettiin peruslinjalta käsin kulmaprisman ja kelamitan avulla. Kaivausalue oli muodoltaan tasasivuinen neliö ja sen koko oli 5 x 5 metriä eli 25 m².

Korkeuskiintopisteeksi valittiin läheisen röykkiön (Miettisten kartalla n:o 15) eteläpuolella noin kahden metrin etäisyydellä sijaitseva maakivi, jonka korkein kohta merkittiin punaisella spraymaalilla. Pisteiden korkeus merenpinnasta mitattiin siirtämällä korkeus vaaituskojeella Jääsjärven pinnasta (10,88) m, jonka korkeus tarkastettiin Tainionvirran suulla sijaitsevasta asteikosta. Pisteiden korkeudeksi saatiin 102,60 m mpy ja kojeen korkeudeksi 102,60 + 1,06 m eli 103,66 m mpy. Kaivauskartoilla esitetyt lukemat voidaan siis muuttaa korkeuksiksi merenpinnasta vähentämällä ne 103,66 m mpy:stä.

Kaivaustekniikka ja dokumentointi

Kaivausruudut merkittiin pingottamalla valkoinen naru röykkiön poikki pituus- ja leveys suunnassa metrin välein siten, että naru muodosti 1m x 1m kokoisia ruutuja. Kaivausalueen kulmat paalutettiin maahan hakatuilla rautatikuilla, joihin merkittiin koordinaattiluvut.

Kaivaus toteutettiin ”luonnollisina kerroksina”, ts. pintaturpeen poiston jälkeen kivet poistettiin kerroksittain. Röykkiötä ympäröivää maata kaivettiin 1 m² kokoisissa ruuduissa kussakin kerroksessa enintään 10 cm. Alta paljastunut uusi kivikerros puhdistettiin, valokuvattiin sekä

mustavalko- että diafilmille², ja piirrettiin mittakaavaan 1:20. Kustakin kivikerroksesta otettiin joukko vaaituslukemia, etenkin sellaisista kivistä, jotka poistettaisiin seuraavaksi.

Pintaturve poistettiin lapiolla, minkä jälkeen kaivaminen tehtiin lastalla. Aluksi kaikki maa seulottiin, mutta löytöjen vähyydestä johtuen ja kaivausten nopeuttamiseksi kaiken maan seulomisesta luovuttiin toisen kerroksen jälkeen. Seulomista kuitenkin jatkettiin sellaisissa ruuduista, joista tuli löytöjä tai joissa oli erityisen paljon palanutta kiveä tai nokea.

Kaivauksen eteneminen ja kaivaushavainnot

Pintaturvekerros

Ensimmäinen toimenpide oli rökkiön laella kasvaneen monihaaraisen tuomen kaataminen. Tämän jälkeen varsinainen kaivaus aloitettiin poistamalla pintaturve (aluskasvillisuus ja muutama sentti maata) kaivausalueelta. Pintaturvekerros oli löydötön. Turpeen poiston jälkeen rökkiö vaikutti ”lupaavammalta” kuin pinnalta katsottuna – se oli matalahko, loiva, maansekainen rökkiö, jonka reunat varsinkin olivat mullan peitossa. Rökkiön keskellä todettiin n. 40 cm x 40 cm kokoinen alue, jossa kivet olivat pienikokoisempia ja irrallaan. Ilmeisesti rökkiötä on joskus kaiveltu ja sen jälkeen siihen on kasattu lisää pieniä kiviä.

Koska kenttätöaika oli niukahkosti, ja jotta rökkiöstä saataisiin piirrettävä profiili, päätettiin tässä vaiheessa kaivaa rökkiöstä vain puolet. Kaivausalueen NE ja SW-kulmien (779/408 ja 774/413) väliin pingotettiin naru, joka jakoi alueen kahteen yhtä suureen, kolmion muotoiseen osaan. Kaivausta jatkettiin tutkimusalueen lounaispuoliskossa.

1. ja 2. kerros

Maa kiveyksen välissä sekä ensimmäisessä että toisessa kerroksessa oli homogeenista hietamultaa, jossa ei ollut havaittavissa sävyeroja tai eroja maa-aineksen raekoossa. Ensimmäinen kerros oli löydötön. Toisessa kerroksessa oli etenkin rökkiön länsi- ja luoteisreunoilla jonkin verran resentiä ainesta. Länsireunalta löytyi 2. kerroksesta kolme nahkasaapasta ja ruudussa 778/408 oli maan pinnalla piikkilanka-aitaa. Joitain aidan metalliosia löytyi ruudusta 777/408 vielä toisesta kerroksesta. Ruudusta 776/408 löytyi 4 palaa palanutta savea tai tiiltä.

Toisesta kerroksesta ruudusta 774/409 saatiin kuitenkin talteen myös pieni pala keramiikkaa, joka vaikuttaisi olevan rautakautista tyyppiä.

Toisen kerroksen kaivamisen jälkeen rökkiön reunan voitiin todeta olevan selvärajaisempi kuin mitä maan pinnalta arvioituna vaikutti. Lisäksi todettiin, että kiveys on maansekainen myös turpeen alla. Kerroksessa oli siellä täällä jonkin verran palanutta kiveä, ja hiukan pieniä hiilenpaloja ja nokea, mutta ei voimakasta nokimaata tai hiilikeskittymiä.

3. ja 4. kerros

Kolmannessa kerroksessa maa kivien välissä oli edelleen hiukan noen- ja hiilensekaista, homogeenista hietamultaa, jossa ei näkynyt selviä sävyeroja. Maan seassa oli kuitenkin aiempaa enemmän palanutta kiveä ja rapautunutta kivimurskaa. Palanut kivi oli jakautui suhteellisen tasaisesti koko rökkiön alueelle. Löytönä saatiin talteen keltaisen lasihelmen puolikas, rautavarras

² Ensimmäisistä kolmesta kerroksesta otetut mustavalkokuvat epäonnistuivat kameran toimintahäiriön vuoksi.

(mahdollinen soljen neula), kuonaantunutta savea ja kaksi palaa palanutta luuta. Lisäksi kerroksessa oli tiiltä/palanutta savea, jota ei talletettu.

Neljännessä kerroksessa palaneen kiven määrä lisääntyi entisestään, ja profiilin viereisissä ruuduissa maa oli nyt selvästi mustempaa kuin muualla. Jo pintakerroksissa erottuneen, röykkiön korkeimmalla kohdalla sijainneen kaivellun alueen keskipisteestä (777/410) löytyi tummanruskeaa, resentiä lasia (pullosta, todennäköisesti 1900-luvulta). Röykkiöön oli toisin sanoen kajottu melko hiljattain, mihin liittyivät myös sen laelle kasatut pienet (alle nyrkinkokoiset) kivet. Löytöjen määrä väheni neljännessä kerroksessa. Ainoat löydöt olivat muutama palaneen saven tai tiilen kappale.

Pienten kivien osuus röykkiössä väheni. Tässä vaiheessa voitiin myös todeta, että isot ja pienet kivet olivat siinä keskenään sekaisin eikä esim. selvää reunakiveystä ollut havaittavissa. Röykkiö oli kuitenkin edelleen selvärajainen – sen ulkopuolinen alue oli lähes kivetöntä.

5. ja 6. kerros

Viidennessä kerroksessa röykkiön eteläreunan ruuduista alkoi tulla esiin kellertävä soransekainen hieta, pohjamaa. Profiilin tuntumassa, röykkiön korkeimman kohdan ympäristössä oli erityisen paljon voimakkaasti rapautuneita kiviä. Tulessa olleita kiviä oli muuallakin, mutta ne keskittyivät röykkiön keskipisteen ympärille. Nyt voitiin entistä selvemmin todeta, että myös maa oli samalla alueella nokisempaa kuin muualla röykkiön alueella. Löytöinä saatiin talteen neljä palaa palanutta luuta, savitiivistettä, kuonaantunutta savea ja mahdollinen kvartsi-iskos. Palanutta savea tai tiiltä löytyi edelleen hiukan.

Kuudennessa kerroksessa todettiin röykkiön keskialueella joukko melko suuria, laattamaisia kiviä, jotka näyttivät muodostavan jonkinlaisen kehän. Laatat poikkesivat muodoltaan ja kooltaan selvästi muista röykkiön kivistä. Kehän keskellä oli tiheää kiveystä (pieniä kiviä), joka oli tiiviimpää kuin muualla röykkiössä, ehkä paikalleen aseteltua. Näiden kivien päällä oli jonkin verran karkeaa hiekkaa, ikään kuin murskaantunutta kiveä (todennäköisesti peräisin tulen rapauttamista kivistä). Tiiviin kiveyksen kivien pinnalla oli myös hieman (muutamia grammoja) puuhiiltä. Kuudennessa kerroksesta ei saatu talteen yhtään löytöä. Nokisesta maasta ja kiveyksen alla olleesta hiilen ja noensekaisesta maasta otettiin kolme maanäytettä mahdollisia ajoitus- ja kasvijäännetutkimuksia varten.

Kaivaus lopetettiin tähän. Röykkiötä ei oltu kaivettu ”pohjaan” kuin reunoiltaan, mutta muutamien koepistojen perusteella vaikutti ilmeiseltä että pohjamaa tulisi vastaan pian suurten laattakivien poistamisen jälkeen, eikä kehärakennetta haluttu turhaan rikkoa. Myös kireäksi käynyt aikataulu ja kuudennen kerroksen löydöttömyys vaikuttivat kaivauksen lopettamiseen. Lisäksi röykkiöstä voitiin jo esittää tulkinta, joka vaikutti todennäköiseltä.

Profiilin piirtämisen jälkeen röykkiö rekonstruoidtiin asuun, joka karkeasti vastasi alkuperäistä. Suuret kivet asetettiin alkuperäisille paikoilleen, pienemmät heiteltiin niiden väliin, ja kivikerrosten väliin ripoteltiin maata. Lopuksi röykkiö peitettiin siitä alussa kuorituilla turvemätäksillä.

Koekuopat

Röykkiön etelä- ja kaakkoispuolelle tehtiin viisi 1m x 1m –kokoista koekuoppaa, jotka kaivettiin lastalla 10 cm kerroksissa. Maat koekuopista seulottiin. Ainoat talletetut löydöt saatiin koekuopasta 769/424, jonka ensimmäisestä kerroksesta löytyi yksi palaneen luun siru ja rautaniitin- tai naulan

kantaosa. Muut löydöt koekuopista olivat resenttejä: melko runsaasti tiiltä tai palanutta savea, lasia, rautaesineen katkelma ja pala valkoista fajanssia.

Koekuopissa ei havaittu merkkejä kulttuurimaasta tai rakenteista. Jokaisessa kuopassa tavattiin viljelyskerroksen alta puhdas kellanruskea hiekkamoreeni.

Koekuopista tehdyistä havainnoista on kuvaukset liitteessä V.

Metallinilmaisinsintä

Ensimmäisenä ja viimeisenä kaivauspäivänä tehtiin rökkiön n:o 13 ympäristössä sekä siitä länteen sijaitsevalla niittyaukiolla jonkin verran koeluontoista metallinilmaisinsintää. Etsintä ei ollut systemaattista, vaan lastalla kaivettiin esiin ainoastaan voimakkaimmat ja kiinnostavimmilta vaikuttavat indikaatiot. Indikaatioita tutkittiin yhteensä n. 20. Kaikki löydöt olivat resenttejä – mm. vanhahkon silitysraudan rautaosa, kuokan terä, hevosenkenkä, nauvoja ja piikkilanka-aidan osia. Löytöjä ei talletettu eikä luetteloitu.

Löydöt

Kaivausalueelta ja koekuopista talteen saatujen löytöjen lukumäärä jäi vähäiseksi. Löytöjä saatiin talteen 15 kpl, joista kaksi on koekuopasta 769/424 (ks. kohta ”koekuopat” yllä), muut ovat kaivausalueelta. Löydöt jakaantuvat seuraavasti:

Löytö	kpl	paino (g)
Lasihelmen puolikas	1	0,4
Saviastian pala	1	0,6
Savitiiviste	1	0,6
Kuonaantunut savi	2	10,4
Rautaesineen katkelmat	2	4,2
Palanut luu	6	0,8
Kvartsi-iskos (?)	1	0,5
<i>YHTEENSÄ</i>	<i>15</i>	<i>17,5</i>

Taulukko 1. Kaivauksissa talteen saadut löydöt.

Kaivausalueen löydöt painoutuivat rökkiön reunoille. Nokinen maa ja palanut kivi keskittyivät profiilin eli rökkiön keskipisteen tuntumaan, miltä alueelta ei kuitenkaan tavattu yhtään löytöä.

Kerroksittain löydöt jakautuivat seuraavasti (*palanutta savea/tiiltä ei talletettu):

	Pintaturve	1. krs	2. krs	3. krs	4. krs	5. krs	6. krs
<i>saviastianpala</i>			1				
<i>lasihelmen puolikas</i>				1			
<i>rautavarras</i>				1			
<i>kuonaantunutta savea</i>				1		1	
<i>palanutta luuta</i>				2		4	
<i>savitiivistettä</i>						1	
<i>kvartsia</i>						1	
<i>palanutta savea/tiiltä*</i>			4	12	5	3	

Taulukko 2. Kaivausalueen löytöjen jakautuminen kerroksittain.

Kuten taulukosta käy ilmi, pintakerrokset olivat lähes löydöttömiä. Esihistorialliset löydöt painoutuivat kolmanteen ja viidenteen kerrokseen. Resenttiä aineista (lähinnä tiiltä) löytyi ainoastaan röykkiön ulkoreunan ruuduista – yhtään kappaletta ei tullut selvästi itse rakenteen sisältä. Resenttiä ainesta löytyi vielä viidennestä kerroksesta, mutta ei enää kuudennesta. Kuudes eli viimeinen kaivettu kerros oli täysin löydötön.

Koska suuri osa löydöistä tuli röykkiön reunoilta ja suhteellisen läheltä maanpintaa, ei ole varmaa, liittyvätkö ne röykkiöön vai ovatko ne joutuneet sen alueelle ennen tai jälkeen röykkiön kasaamisen. Lasihelmen puolikas löytyi tiiviin kiveyksen lomasta, mutta kuitenkin läheltä röykkiön reunaa.

Tulkintaa

Röykkiö 13

Kaivausten alkuvaiheessa vaikutti vahvasti siltä, että röykkiö 13 olisi tulkittavissa rautakautiseksi hautaröykkiöksi. Tähän viittasivat tietysti vahvimmin muutamat röykkiöstä saadut löydöt, etenkin keltaisen, ilmeisesti viikinkiaikaisen lasi­helmen puolikas ja löydetyt pari palaa palanutta luuta. Luu oli puhtaan valkoista ja antoi vaikutelman ”kalmistoluusta” ts. polttoroviolla olleesta ihmisenluusta. Myös röykkiön reunalta löytynyt rautakautinen keramiikka olisi sopinut hyvin hautakontekstiin. Lisäksi röykkiön rakenne, joka oli loivahko ja maansekainen, muistutti tunnettuja rautakautisia hautaröykkiöitä. Tulkintaa vahvistivat läheinen kuppikivi ja tieto röykkiöalueelta löydetyistä keihäänkärjestä.

Löytöjen määrä jäi kuitenkin hyvin vähäiseksi, ja vähätkin löydöt tulivat rakenteen reunoilta ja suhteellisen läheltä maan pintaa. Vaikka monet röykkiön kivistä olivat selvästi olleet voimakkaassa kuumuudessa, ei maa kivien välissä ollut kovin mustaa tai nokista. Etenkin palaneen luun pieni määrä (kaivausalueelta yhteensä 6 kpl) herätti kummastusta.

Löytöjen vähyys, röykkiön pohjaa kohti lisääntynyt rapautuneen kiven määrä sekä kuudennessa kerroksessa todettu suurista laattamaisista kivistä tehty kehärakenne johdattivat viimein toiseen tulkintaan. Laattamaiset kivet reunustivat tiivistä, tasaista kiveystä, jonka päällä oli nokisen maan ja voimakkaasti tulevissa rapautuneen kivimurskan keskittymä. Tasaisen kiveyksen päällä kiinnittyneenä oli myös jonkin verran puuhiilen rippeitä, mitä muualla röykkiössä ei oltu havaittu. Näille havainnoille luontevin tulkinta on, että röykkiö on rakennuksen, esim. riihen kiuas.

Asuintalon kiuas se tuskin on, sillä luita yms. löytöjä oli niin vähän. Laattamaiset kivet lienevät muodostaneet tulipesän, jossa pidetty valkea selittänee tulevissa rapautuneen kiven suuren määrän. Maa tulipesän alueella oli myös nokisempaa kuin muualla röykkiössä. Ilmeisesti kiuasta ei juurikaan oltu tilkitty savella, sillä röykkiössä oli vain vähän palanutta tai kuonaantunutta savea. Röykkiön eteläreunan selvärajaisuus voi johtua siitä, että rakennuksen seinät olisivat kulkeneet kiukaan reunan myötäisesti. Muutamat röykkiön reunoilla sijaitsevat suuret kivet saattaisivat olla rakennuksen nurkkakiviä.

Röykkiön ajoituksesta ei ennen näytteiden analysoimista voi sanoa mitään varmaa. Kohde saattaa olla rautakautinen, mutta yhtä hyvin se voi olla peräisin historialliselta ajalta. Tiedyt piirteet (mm. palaneen saven vähäinen määrä, selvästi röykkiöön liittyvien tiilenpalojen tai muiden resenttien löytöjen puuttuminen, ja toisaalta rautakautisten löytöjen esiintyminen) voisivat viitata suhteellisen varhaiseen ajoitukseen.

Miten sitten rökkiöstä saadut rautakautiset löydöt tulisi ymmärtää? Mahdollisia selityksiä on useita. Tutkittu riihi (tms. rakennus) saattaa olla rautakautinen, jolloin helmi, savitiiviste ja mahdollinen soljen neula voitaisiin tulkita asuinpaikkalöydöiksi. Toisaalta paikalla on saattanut olla rautakautinen kalmisto, jonka myöhempi maankäyttö, kyntäminen yms. on tuhonnut ja osaksi levittänyt rökkiön alueelle. Tähän voisi viitata palaneen luun löytyminen paitsi rökkiöstä, myös koekuopasta 769/424.

Mielenkiintoisia yksittäisiä löytöjä ovat savitiivisteen pala ja mahdollinen kvartsi-iskos. Niistä ei luonnollisesti voi vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Kuitenkin, jos kvartsi on isketty ja liittyy pyyntikulttuurin asutukseen, liittyvätkö nyt löytyneet palaneen luun kappaleetkin rautakautta varhaisempaan vaiheeseen? Ja vaikka nyt kaivettu riihen kiuas osoittautuisi historialliselta ajalta peräisin olevaksi, viittaisiko savitiivisteen pala kaikesta huolimatta paikalla sijainneen rautakautista asutusta?

Kotisal on muinaisjäännösalue

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan varmuudella sanoa, että Kotisalo ei ole 116. rökkiön rökkiökalmisto. Tutkimuksella oli kaksi opetusta: 1) muutaman lähistöltä tehdyn irtolöydön perusteella ei rökkiöaluetta voida määritellä rökkiökalmistoksi, ja 2) kaikki rökkiöt, joista löytyy rautakautista aineistoa, eivät ole hautoja tai välttämättä edes peräisin rautakaudelta.

Suuri osa Kotisal on rökkiöistä (joita on paljon enemmän kuin Miettisten kartoittamat 116) lienevät raivausrökkiöitä, mikäli raivausrökkiön tunnusmerkkeinä pidetään kekomaista, korkeahkoa muotoa ja sammaloitumatonta irtokivirakennetta. Näistä osa saattaa olla rautakautisiakin, osa todennäköisesti periytyy historialliselta ajalta. Rökkiöiden joukossa on myös kiukaiden jäännöksiä. Kuten raivausrökkiöistäkin, saattaa osa kiukaista periytyä rautakaudelta, osa historialliselta ajalta. Joukossa saattaa olla vielä muunkin tyyppisiä rökkiöitä, ja jotta tilanne olisi mahdollisimman epäselvä, on esim. hautarökkiöiden päälle saatettu myöhemmin kasata pellon raivaukseen liittyen lisää kiviä. Ilman kaivaustutkimuksia rökkiöiden luonteesta on mahdotonta saada selvyyttä.

Entä sitten Kotisal on ”kalmistolöydöt”? Saarella on varmuudella ollut rautakautista toimintaa, todennäköisesti myös kalmisto. Kun esineet ovat löytyneet peltotöissä vuosien saatossa ja ilmeisesti eri paikoista, ja kun alueella kasvaa arkeofyyttejä ja sijaitsee useita kuppikiviä, on tuskin kyseessä kätkölöytö. Kuitenkin vaikuttaa siltä, että vain osa rökkiöistä on hautoja. Tämä osa saattaa olla varsin pieni, eikä toistaiseksi ole varmoja todisteita siitä, että yksikään Kotisal on rökkiöistä olisi hautarökkiö. Perimätiedon ilmoittamalla kuolainten löytöpaikalla ei juuri ole kivistä rökkiöitä. Toisaalta se, että jotkut esinelöydöt ovat mahdollisesti rökkiöalueelta peräisin, ei ole todiste siitä, että ne välttämättä liittyisivät ks. rökkiöihin. Paikalla on saattanut olla esim. polttokenttäkalmistoa, jonka päälle on myöhemmin raivattu rökkiöitä.

Yhteenveto

Vuoden 2003 tutkimuksen perusteella on ilmeistä, että Kotisal on muinaisjäännösalueetta ei voida tulkita niin yksioikoisesti kuin tähän asti on tehty. Kyseessä on huomattavan laaja kohde, johon liittyy erilaisiin tarkoituksiin tehtyjä rökkiöitä, kuppikiviä, mahdollisia eri-ikäisiä asuinpaikkoja ja todennäköisesti myös toistaiseksi paikantamaton rautakautinen kalmisto.

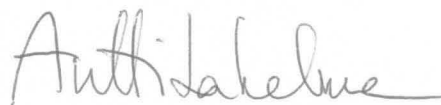
Tutkittu rökkiö osoittautui suurella todennäköisyydellä riihen tai muun vastaavan rakennuksen kiukaaksi. Tosin se seikka, että rökkiöstä saatiin kaivettua vain puolet, eikä kaivettua puoliskoakaan tutkittu aivan pohjaan asti, jättää tulkintaan hiukan epävarmuutta. Ajoitusta rakenteelle ei tätä kirjoitettaessa ole mahdollista antaa, vaikkakin rökkiöstä tehdyt löydöt ja palaneen saven puute saattavat viitata suhteellisen varhaiseen ajoitukseen. Joko itse rökkiö on rautakaudelta, tai sitten sen välittömässä läheisyydessä sijaitsee jokin toinen rautakautinen kiinteä muinaisjäännös, josta nyt talteen saadut löydöt ovat peräisin.

Mitä Kotisaloon saareen tulee, tutkimus herätti enemmän kysymyksiä kuin antoi vastauksia. Kotisalo vaikuttaisi olevan yksi Päijät-Hämeen mielenkiintoisimmista rautakautisista (ja todennäköisesti myös historiallisen ajan) muinaisjäännösalueista, jonka tutkiminen on vasta aluillaan. Saari on ilmeisesti läänitetty uuden ajan alussa ja autioitunut samassa yhteydessä (T. Sepänmaan suullinen tiedonanto). Jos näin on, muinaisjäännösalue ajoittunee rautakaudelle ja keskiajalle. Vaikka myöhempi kyntäminen lienee tuhonnut kulttuurikerrosta ja mm. tuonut rautakautisia löytöjä päivänvaloon, ovat Kotisaloon muinaisjäännökset saattaneet säilyä suhteellisen hyvin johtuen eristyneestä sijainnista saarella ja vuosisatoja kestäneestä asutuskatkoksesta. Tämä seikka tekee Kotisaloon saaresta kohteen, jonka tarkemmat tutkimukset voivat vielä tuoda paljon uutta tietoa pohjoisen Päijät-Hämeen rautakautisesta ja keskiaikaisesta kulttuurihistoriasta.

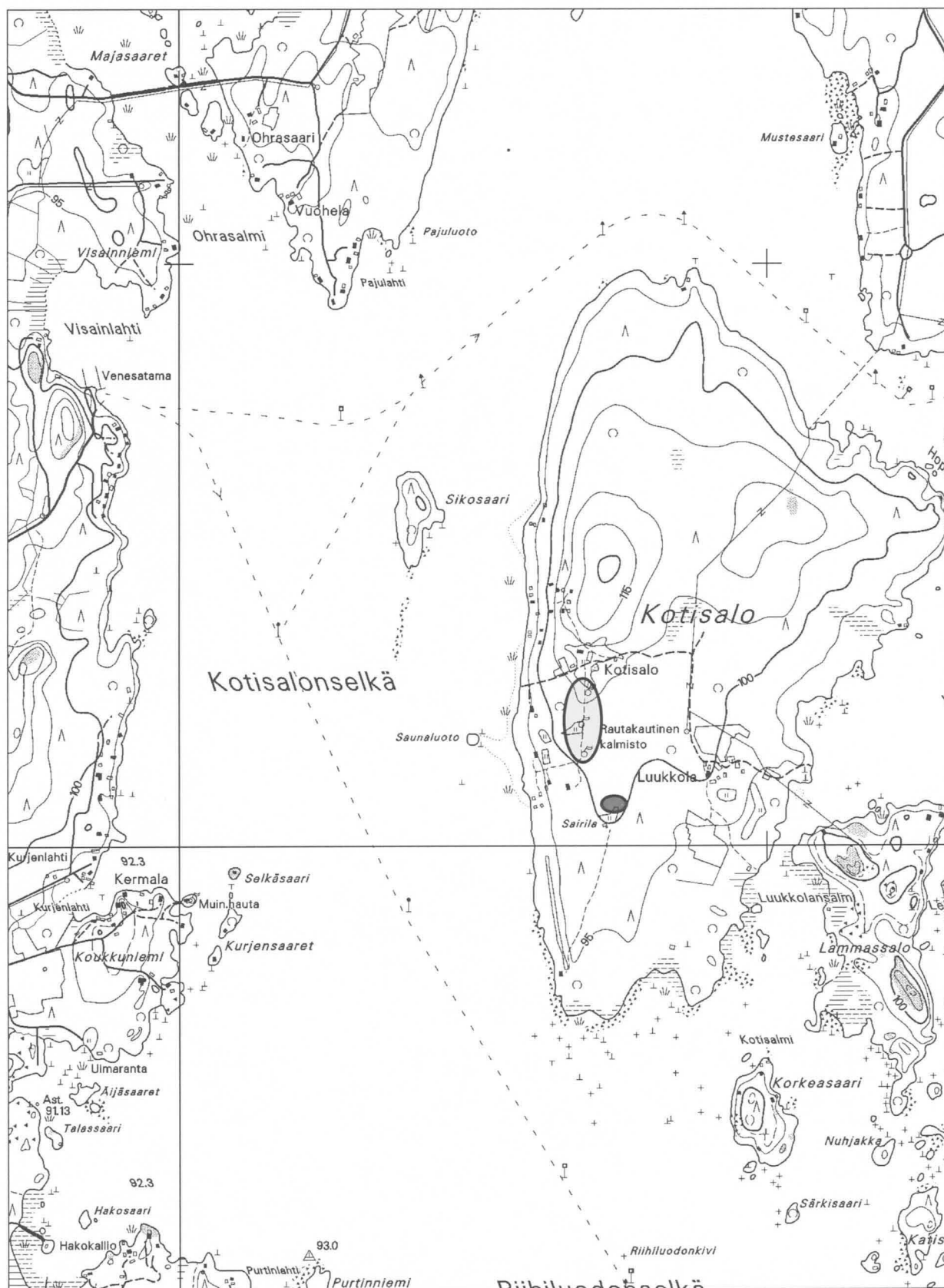
Arkeologisia tutkimuksia Kotisalossa olisi tärkeää jatkaa. Selvitettäviä kysymyksiä ovat mm. rautakautisen kalmiston tarkka sijainti ja tyyppi, onko saarella ollut kiinteää asutusta, ja jos on, milloin se on alkanut ja milloin päättynyt. Jatkossa tarvitaan paitsi useampia kaivauksia, myös inventointia, etenkin saaren eteläosassa. Ainakin Sairilan tilan lähetyksillä sijaitsee paljon kivirökkiöitä ja – päätellen nyt löytyneestä Sairilan uhrikivestä – myös muunlaisia muinaisjäännöksiä.

Vaikka kohde valitettavasti on metsittyä pahasti sitten 1960-luvun, jolloin rökkiöalue oli avointa laidunmaata, on Kotisalo allekirjoittaneen mielestä edelleen tutkimusarvoltaan I-luokkaa eli valtakunnallisesti arvokas muinaisjäännösalue. Hoidettuna sillä voisi suhteellisen hankalasta sijainnistaan huolimatta olla myös nähtävyyssarvoa.

Lahdessa 6.11.2003

Antti Lahelma

Ote peruskartoista 3122 10, 3112 07, 3121 09 ja 3121 12
(Maanmittauslaitoksen Perus-CD Mikkeli v. 2000)

Hartola Kotisalo, rautakautinen ja historiallisen ajan muinaisjäännösalue

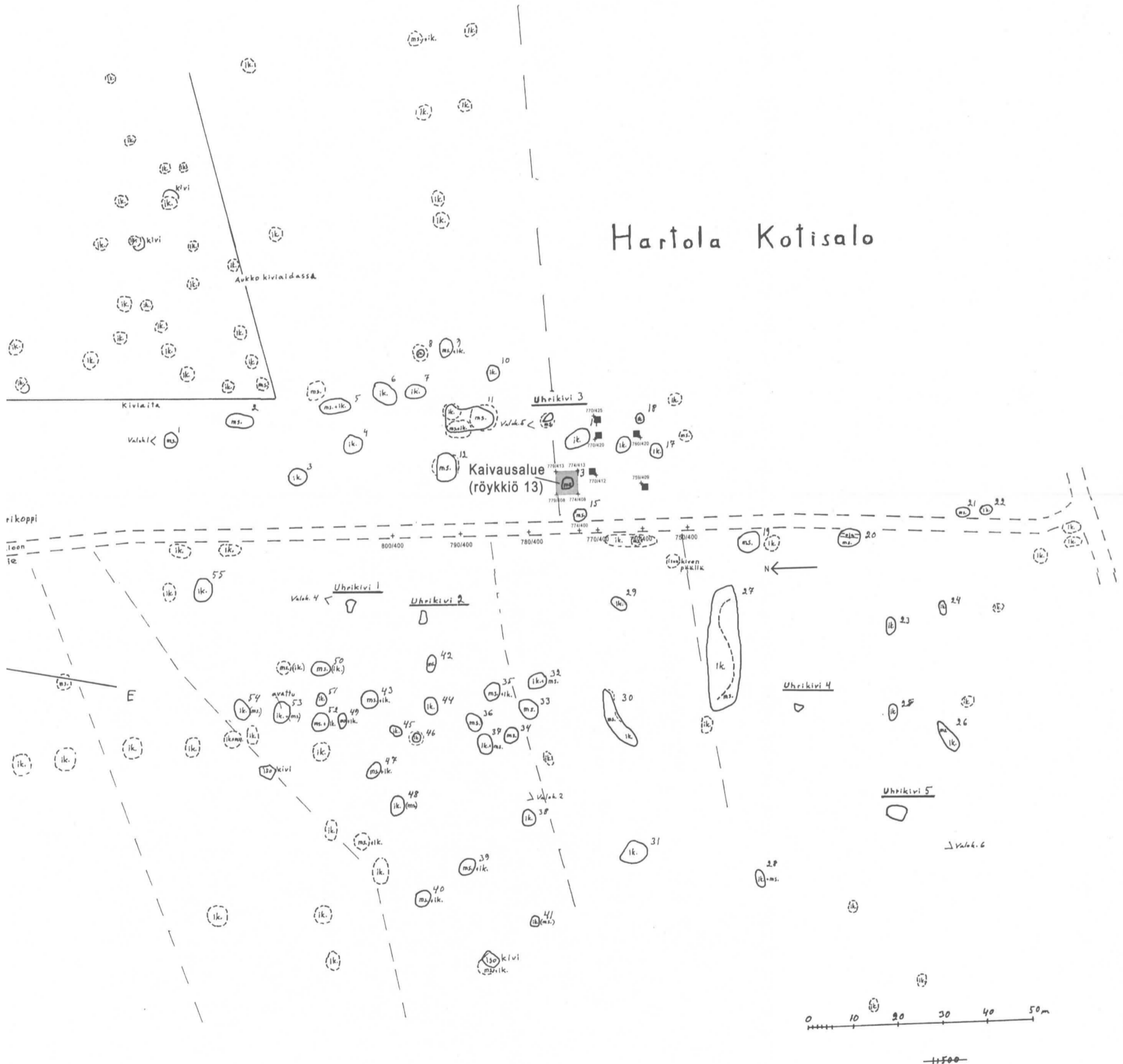

Hartola Sairila, rautakautinen kuppikivi

SALO

tkimusalue, peruslinja ja koeruudut (mustat neliöt)
Björkmanin v. 1956 piirtämään ja T. & P. Miettisen
nimään Kotisaloon rökkiöalueen yleiskarttaan.

00 (pienennetty, alkup. kartta 1:500)

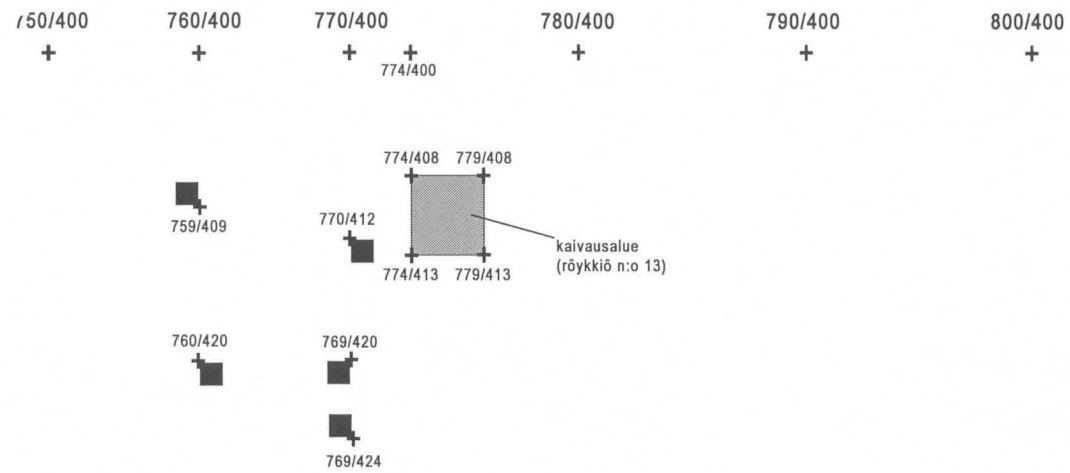
vanha rantapenger
 Tuomas Björkman 1956
 T. ja P. Miettisen täydentämä 1967
 (T. B.:n rökkiöst umpiivalla, uudet katkoviivalla)
 ms. = maasekainen rökkiö
 ik. = irrokivi rökkiö

rantapenger, n.50m raotean

HARTOLA KOTISALO 2003
Koekuopituskartta

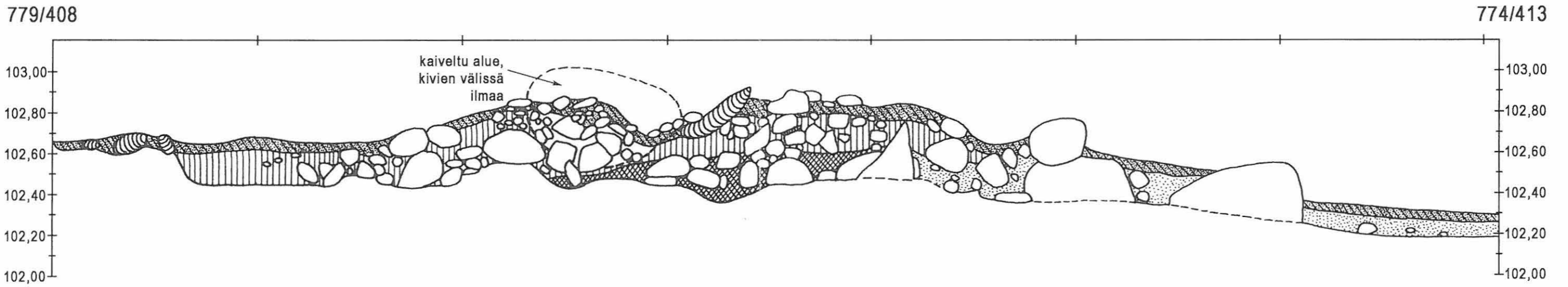
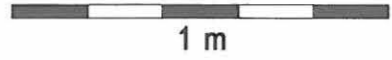
Mk. 1:500
Peruslinjan suunta 394 gon
Piirt. Tea Tanskanen, Antti Lahelma

■ koeruutu

HARTOLA KOTISALO 2003
Röykkiö 13
Leikkauskartta

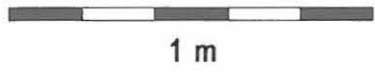
Mk 1:20
Kp 102,60 m mpy
Piirt. Tea Tanskanen

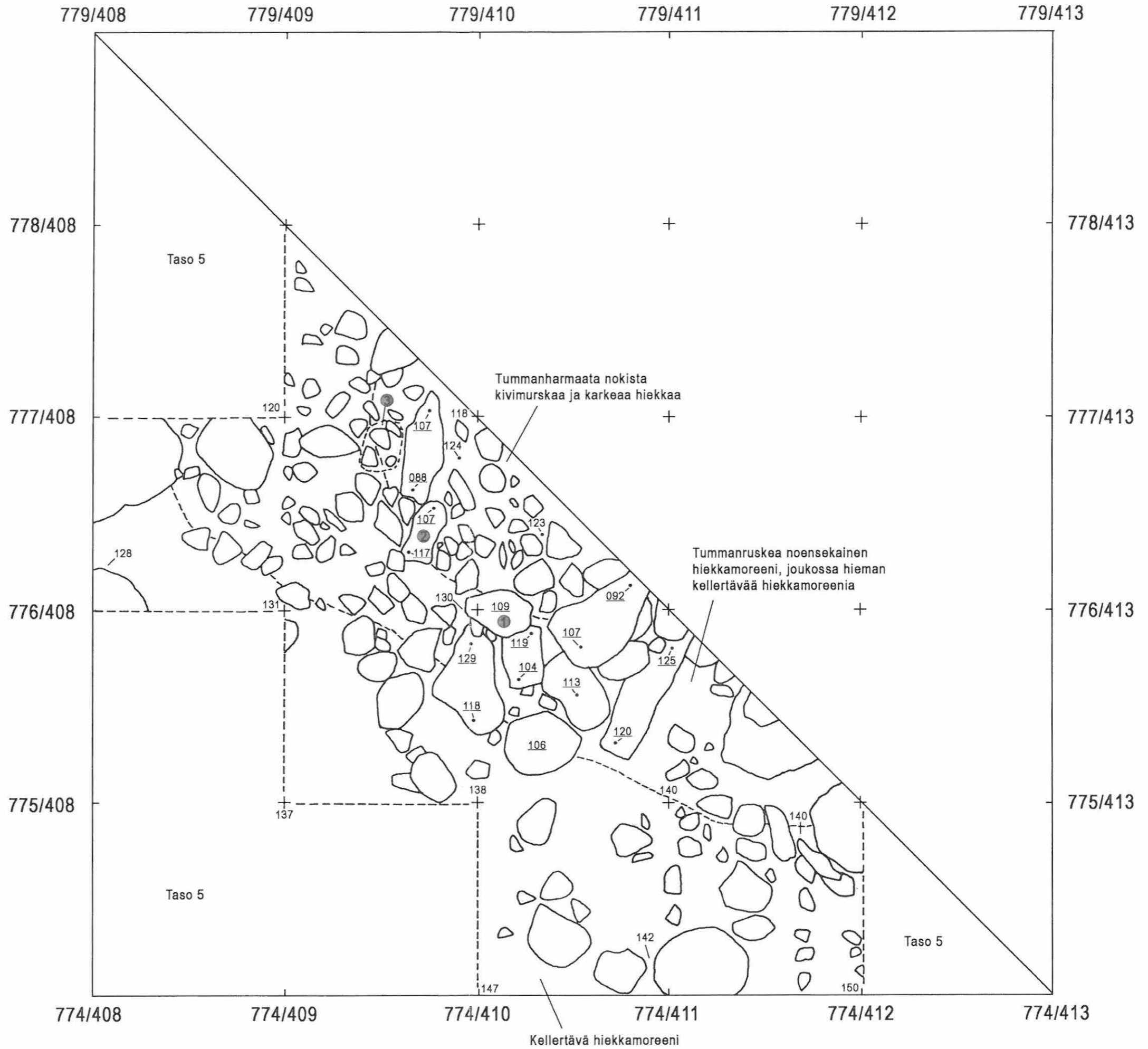
- Turve
- Tummanharmaa hiekkamoreeni
- Hiilensekainen, tumma hiekkamoreeni
- Harmaanruskea hiekkamoreeni
- Juuri

HARTOLA KOTISALO 2003
Röykkiö 13
Taso 6

Mk 1:20
Koje 103,66 m mpy
Piirt. Antti Lahelma, Tea Tanskanen

- ① Maanäyte 1 (kiven alta)
- ② Maanäyte 2 (kiven alta)
- ③ Maanäyte 3

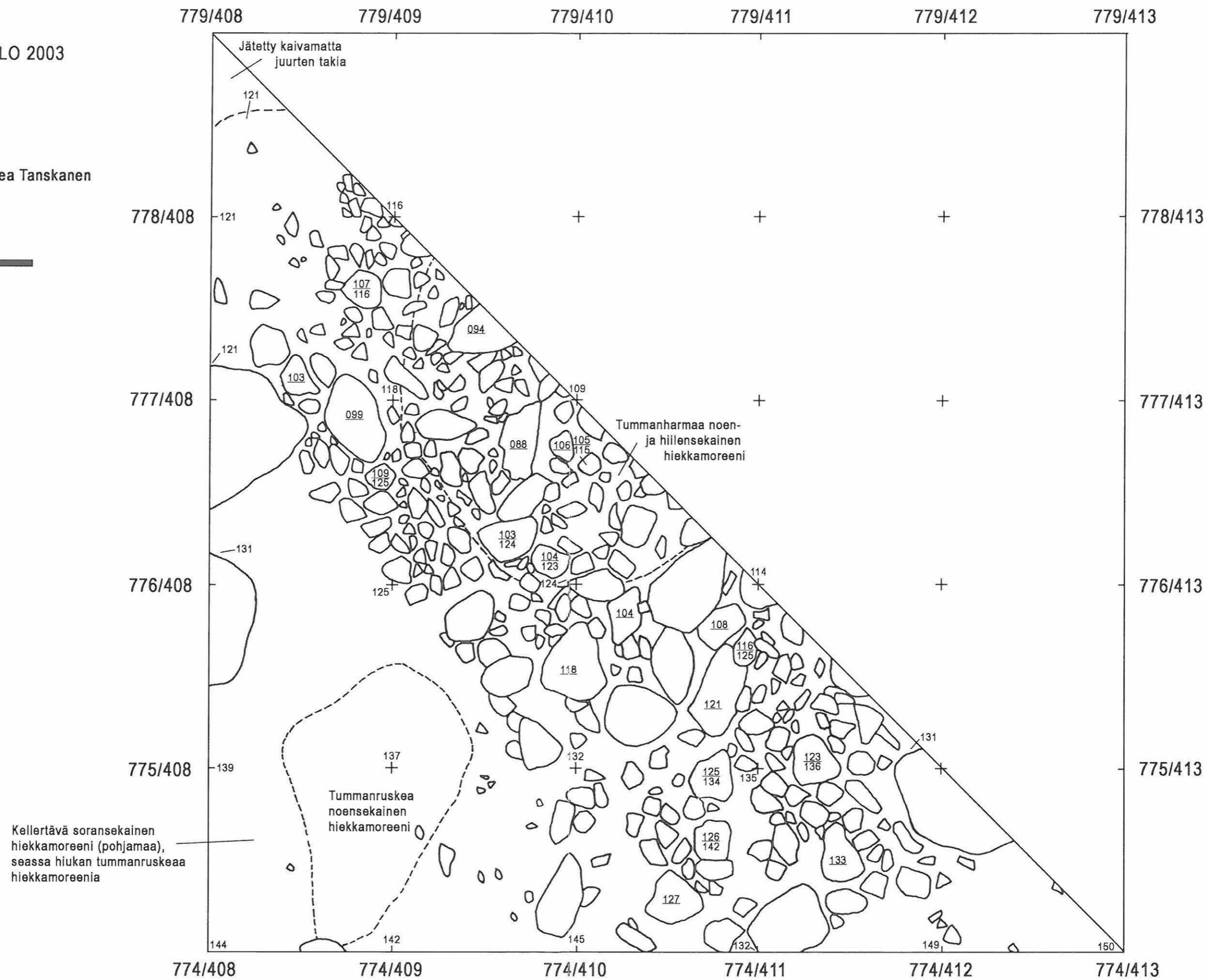

HARTOLA KOTISALO 2003
Röykkiö 13
Taso 5

Mk 1:20
Koje 103,66 m mpy
Piirt. Antti Lahelma, Tea Tanskanen

1 m

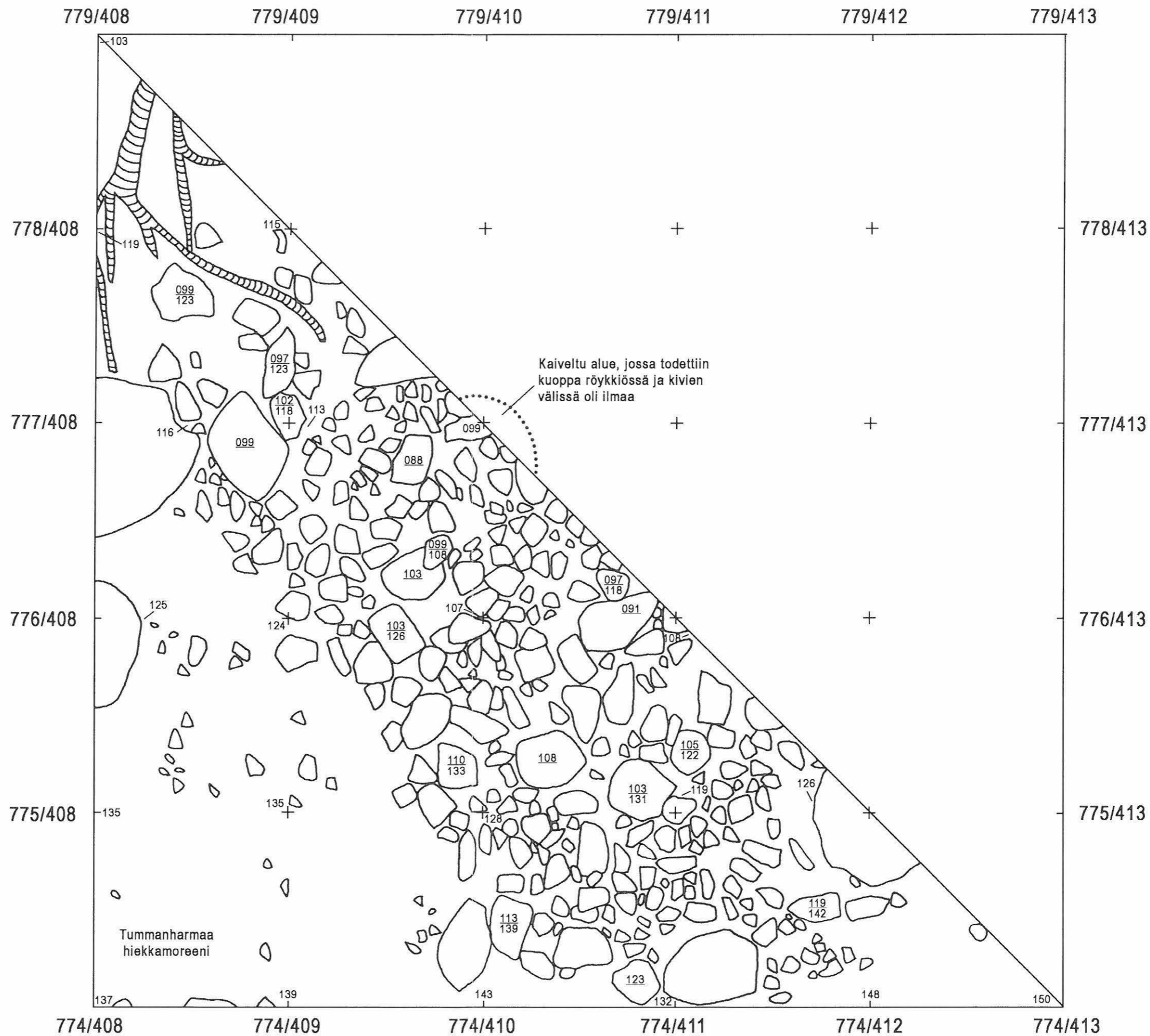

HARTOLA KOTISALO 2003
Röykkiö 13
Taso 4

Mk 1:20
Koje 103,66 m mpy
Piirt. Antti Lahelma, Tea Tanskanen

1 m

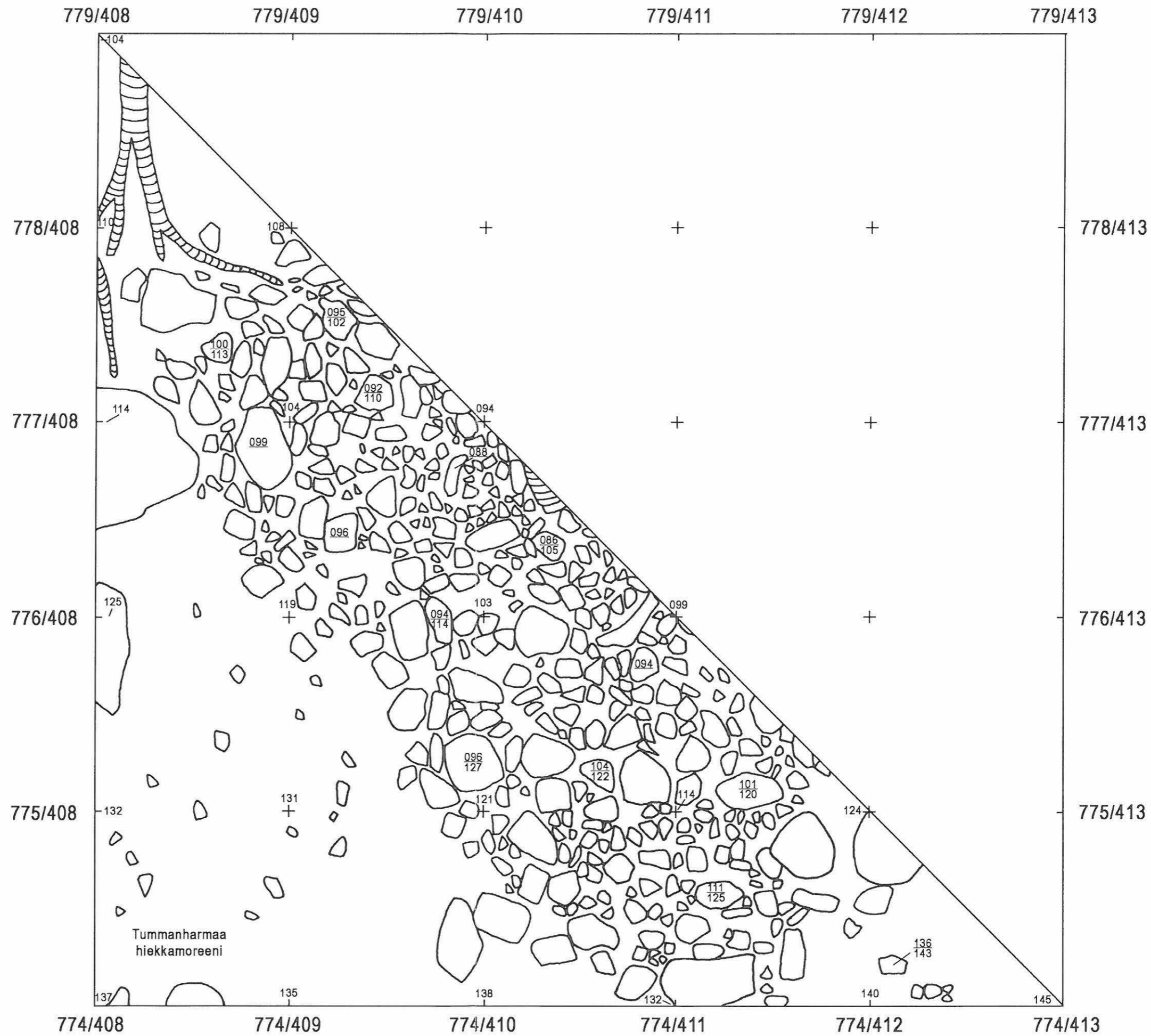

HARTOLA KOTISALO 2003
Röykkiö 13
Taso 3

Mk 1:20
Koje 103,66 m mpy
Piirt. Antti Lahelma, Tea Tanskanen

1 m

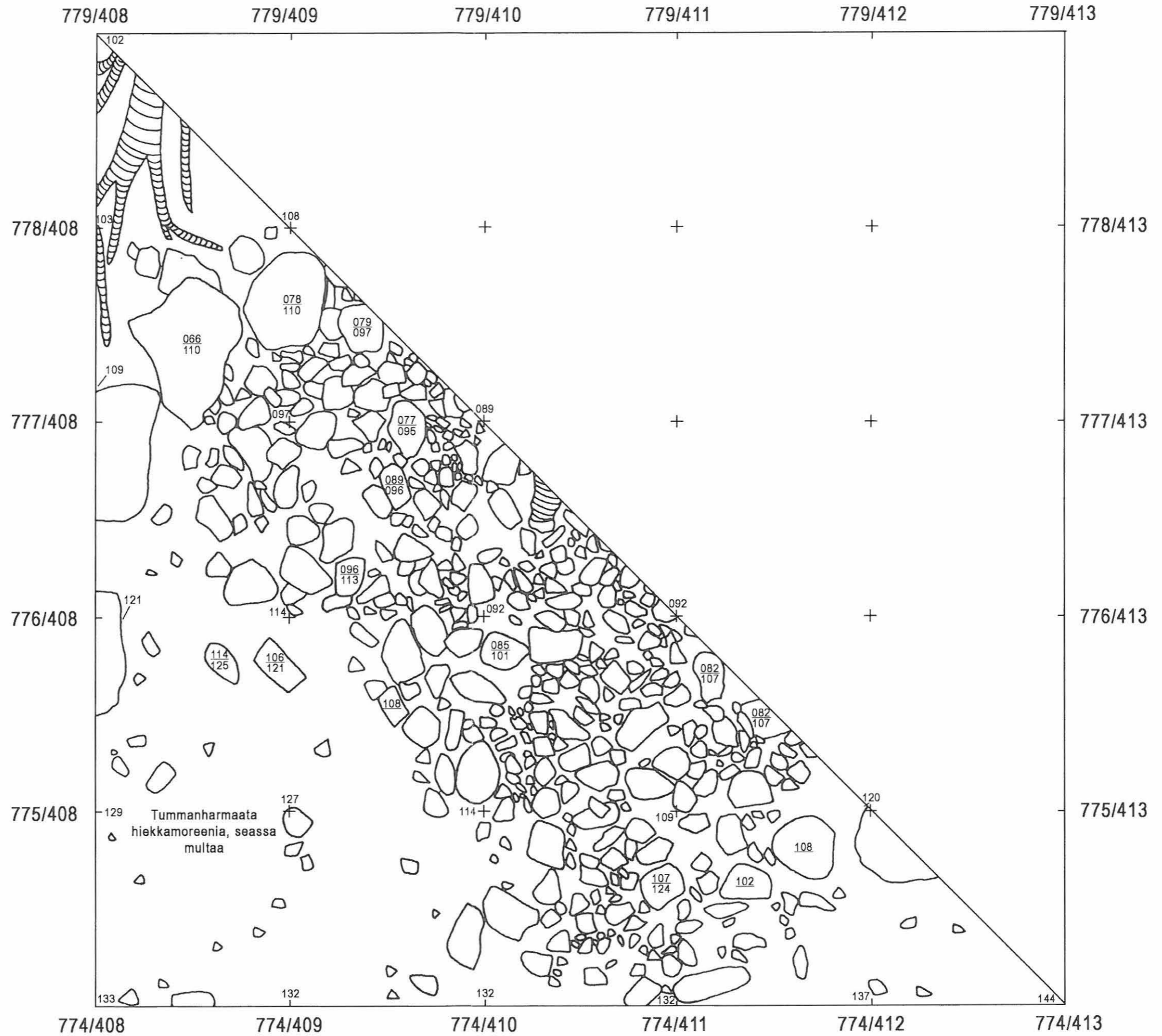

HARTOLA KOTISALO 2003
Röykkiö 13
Taso 2

Mk 1:20
Koje 103,66 m mpy
Piirt. Antti Lahelma, Tea Tanskanen

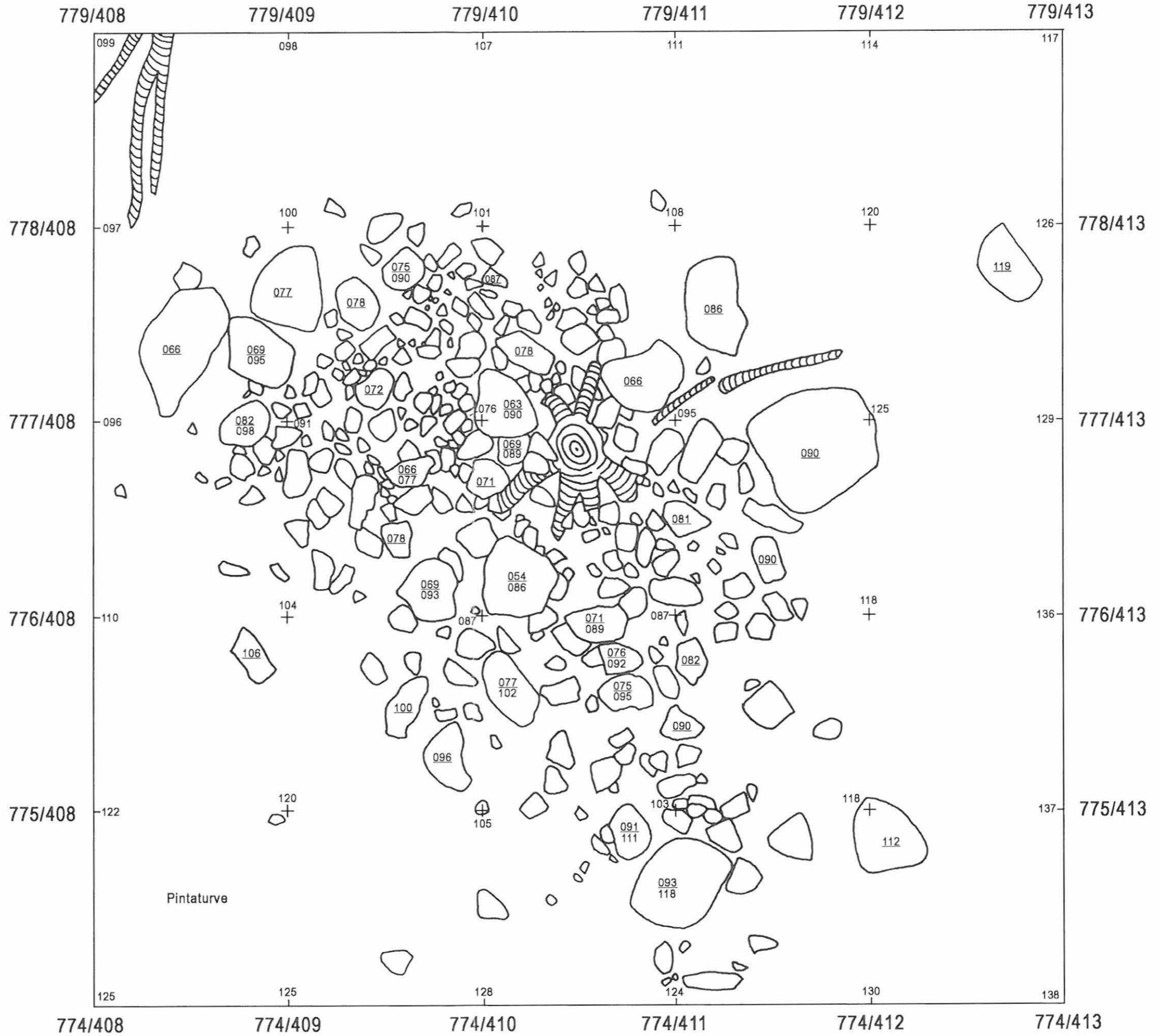
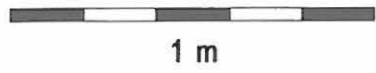

1 m

HARTOLA KOTISALO 2003
Röykkiö 13
Taso 1

Mk 1:20
Koje 103,66 m mpy
Piirt. Antti Lahelma, Tea Tanskanen

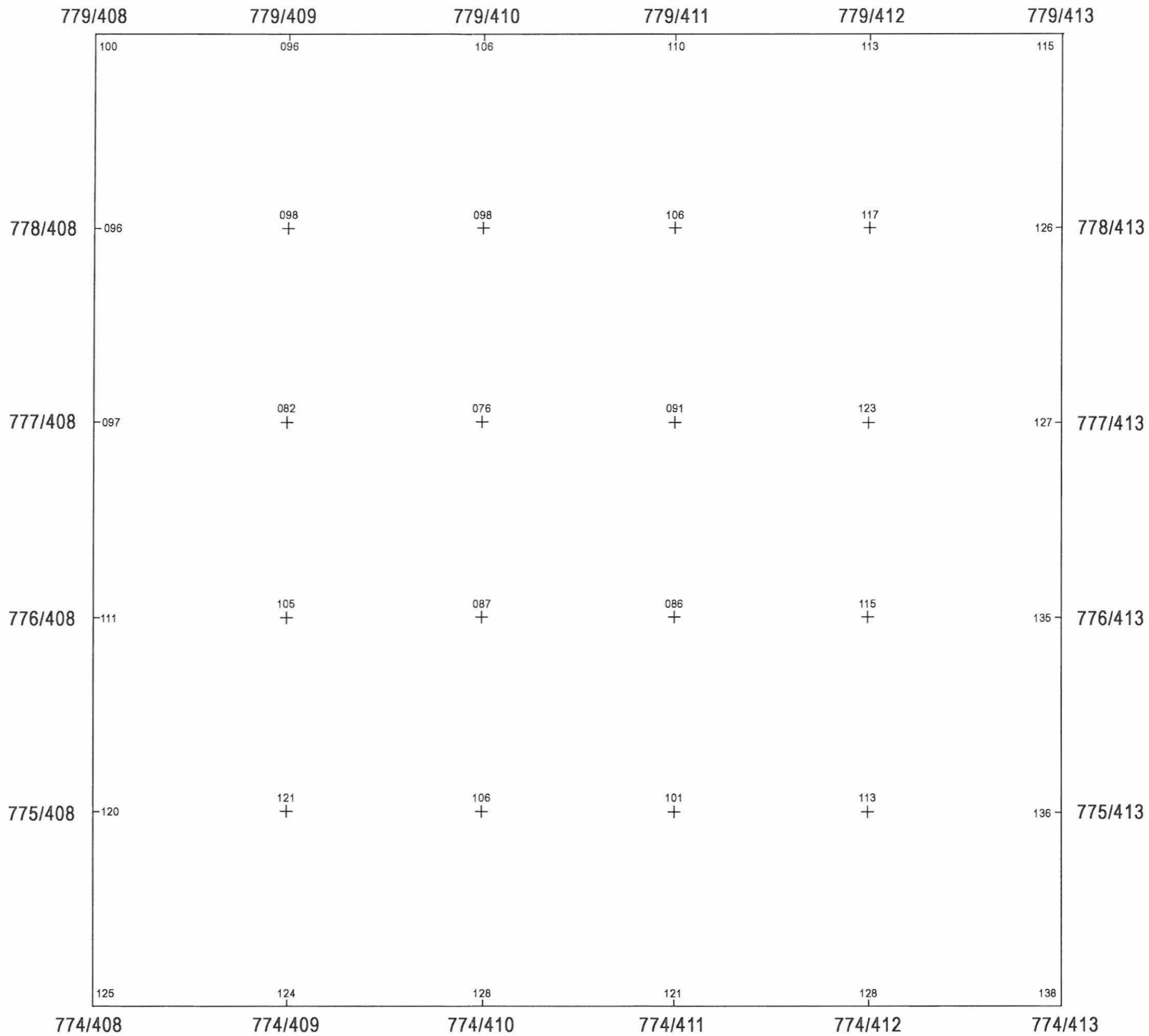

HARTOLA KOTISALO 2003
Röykkiö 13
Pintavaaitus

Mk 1:20
Koje 103,66 m mpy
Piirt. Tea Tanskanen

1 m

Hartola, Kotisalo 2003**Havainnot koekuopista**

T. Sepänmaa

kk 759 / 409

korkeus 101.81 m mpy

0 – 3 turve
 3 – 18 ruskea viljelysmaa (hiekkamoreeni, runsaasti halk. < 15 cm kiviä)
 18 – 31 puhdas kellanruskea moreeni

Löydöt:

viljelyskerroksesta (3 – 18 cm syv.) tiiltä 14 kpl, 16,3 g (ei talletettu)

tasokaivettu 20 cm:iin

tarkastuspisto 31 cm:iin

kk 760 / 420

korkeus 101.43 m mpy

0 – 4 turve
 4 – 20 ruskea viljelysmaa (hiekkamoreeni, runsaasti halk. < 20 cm kiviä)
 20 – 30 puhdas kellanruskea moreeni

Löydöt:

viljelyskerroksesta (4 – 20 cm syv.) tiiltä 3 kpl, 4,3 g (ei talletettu)

tasokaivettu 24 cm:iin

tarkastuspisto 30 cm:iin

kk 770 / 412

korkeus 102.11 m mpy

0 – 4 turve
 4 – 18 tummanruskea viljelysmaa (hiekkamoreeni, runsaasti halk. < 20 cm kiviä)
 18 – 27 heikosti ruskehtavaksi värjäytynyt moreeni
 27 – 31 puhdas kellanruskea moreeni

Löydöt:

viljelyskerroksesta (4 – 18 cm syv.) tiiltä 15 kpl, 19,0 g (ei talletettu)
valkoista fajanssia 1 kpl, 0,4 g (ei talletettu)

tasokaivettu 20 cm:iin

tarkastuspisto 31 cm:iin

kk 769 / 420

korkeus 101.76

- 0 – 5 turve
 5 – 17 ruskea viljelysmaa (hiekkamoreeni, runsaasti halk. < 15 cm kiviä)
 17 – 36 puhdas kellanruskea moreeni

Löydöt:

viljelyskerroksesta (5 – 17 cm syv.) rautavartaan (naulan) pätkä 1 kpl, 0,8 g (ei talletettu)
 himmeää ohutta kaarevaa lasia (sähkölampusta?) 2 kpl,
 0,3 g (ei talletettu)

tasokaivettu 19 cm:iin
 tarkastuspisto 36 cm:iin

kk 769 / 424

korkeus 101.56 m mpy

- 0 – 5 turve
 5 – 20 tummanruskea viljelysmaa (hiekkamoreeni, runsaasti halk. < 15 cm kiviä)
 20 – 32 puhdas kellanruskea moreeni

Löydöt:

viljelyskerroksesta (5 – 20 cm syv.) rautanaulan kantakatelma 1 kpl, 2,3 g (= KM 33826:11)
 palanutta luuta 1 kpl, 0,2 g (= KM 33826:12)
 himmeää ohutta kaarevaa lasia (sähkölampusta? – aivan
 samanlaista kuin edellisestä koekuopasta) 1 kpl, 0,1 g (ei
 talletettu)

tasokaivettu 20 cm:iin
 tarkastuspisto 32 cm:iin

N-nurkassa halk. > 60 cm maakivi

Hartola Kotisalo
Koekaivaus rautakautisella muinaisjäännösalueella 2003

Diapositiiviluettelo

Alkuperäisiä diapositiiveja säilytetään Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistossa.
 Kuvaajat: TS = Timo Sepänmaa, AL = Antti Lahelma

Kuvat nro 33262-33297

Kuva	Pvm	Kuvaaja	Kuvaussuunta	Aihe
33262	17. 6.	TS	itäkoilliseen	Röykkiö 13 ennen raivausta
33263	17. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 ennen raivausta
33264	17. 6.	TS	itäkoilliseen	Röykkiö 13 tasossa 0. Kuvassa vasemmalla Mari Paavola ja Elina Mattila.
33265	17. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 0
33266	17. 6.	AL	koilliseen	Työkuva. Mari Paavola, Jaakko Rissanen, Elina Mattila ja Timo Sepänmaa poistavat röykkiön pintamaata.
33267	17. 6.	TS	koilliseen	Työkuva. Antti Lahelma piirtää röykkiön 1. tason pohjoispuolisko-koa samalla kun eteläpuolisko-koa vielä siistitään.
33268	18. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 1
33269	18. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 1
33270	18. 6.	TS	etelään	Kenkä röykkiön luoteisosassa tasossa 1
33271	18. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tason 1 jälkeen. Päältä on poistettu irtokiviä.
33272	18. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tason 1 jälkeen. Päältä on poistettu irtokiviä.
33273	18. 6.	TS	ylhäältä (pohjoinen kuvassa alhaalla)	Lähikuva kengästä ruudussa 775/408, 2. krs.
33274	23. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 2
33275	23. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 2
33276	24. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 3
33277	24. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 3
33278	24. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 4
33279	24. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 4
33280	24. 6.	TS	-	Antti Lahelma (toinen vasemmalta) ja kaivauksella työskennelleitä päijät-hämäläisiä arkeologian harrastajia.
33281	25. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 5
33282	25. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 5
33283	25. 6.	TS	pohjoiseen	Röykkiö 13 tasossa 5. Yksityiskohtakuva keskeltä.
33284	26. 6.	TS	itään	Työkuva. Tea Tanskanen piirtää röykkiön 13 leikkauskarttaa.
33285	26. 6.	AL	pohjoiskoilliseen	Hartola Kotisalo, uhrikivi 3
33286	26. 6.	AL	pohjoiseen	Hartola Kotisalo, uhrikivi 6
33287	26. 6.	AL	kaakkoon	Sairilan uhrikivi
33288	26. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 6
33289	26. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 6
33290	26. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 6. Yksityiskohtakuva keskeltä.
33291	26. 6.	TS	ylhäältä (lounas kuvassa ylhäällä)	Röykkiö 13 tasossa 6. Yksityiskohtakuva keskeltä.
33292	26. 6.	AL	luoteeseen	Hartolan Kirkkolan Tuletännepellon uhrikivi. Taustalla Kirkkolan kartanon viljamakasiini.
33293	27. 6.	AL	etelään	Hartola Kotisalo, uhrikivi 1
33294	27. 6.	AL	lounaaseen	Hartola Kotisalo, uhrikivi 5
33295	27. 6.	AL	länteen	Hartola Kotisalo, uhrikivi 2
33296	27. 6.	AL	itään	Hartola Kotisalo, uhrikivi 4
33297	27. 6.	AL	koilliseen	Röykkiö 13 täytettynä ja maisemoituna

Hartola Kotisalo
Koekaivaus rautakautisella muinaisjäännösalueella 2003

Negatiiviluettelo

Alkuperäisiä negatiiveja säilytetään Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistossa.
 Kuvaajat: TS = Timo Sepänmaa, AL = Antti Lahelma

Kuvat nro 131871-131888

Kuva	Pvm	Kuvaaja	Kuvaussuunta	Aihe
131871	24. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 4
131872	24. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 4
131873	25. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 5
131874	25. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 5
131875	25. 6.	TS	pohjoiseen	Röykkiö 13 tasossa 5. Yksityiskohtakuva keskeltä.
131876	26. 6.	TS	pohjoiskoilliseen	Hartola Kotisalo, uhrikivi 3
131877	26. 6.	TS	pohjoiseen	Hartola Kotisalo, uhrikivi 6
131878	26. 6.	TS	kaakkoon	Sairilan uhrikivi
131879	26. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 6
131880	26. 6.	TS	luoteeseen	Röykkiö 13 tasossa 6
131881	26. 6.	TS	koilliseen	Röykkiö 13 tasossa 6. Yksityiskohtakuva keskeltä.
131882	26. 6.	TS	ylhäältä (lounas kuvassa ylhäällä)	Röykkiö 13 tasossa 6. Yksityiskohtakuva keskeltä.
131883	26. 6.	AL	luoteeseen	Hartolan Kirkkolan uhrikivi. Taustalla Kirkkolan viljamakasiini.
131884	27. 6.	AL	etelään	Hartola Kotisalo, uhrikivi 1
131885	27. 6.	AL	lounaaseen	Hartola Kotisalo, uhrikivi 2
131886	27. 6.	AL	länteen	Hartola Kotisalo, uhrikivi 4
131887	27. 6.	AL	itään	Hartola Kotisalo, uhrikivi 5
131888	27. 6.	AL	koilliseen	Röykkiö 13 täytettynä ja maisemoituna

HARTOLA KOTISALO 2003 KUVATAULUT

LKM 33263: Röykkiö 13 ennen kaivausten aloittamista.

LKM 33266: Pintamaata poistetaan. Vasemmalta oikealle Timo Sepänmaa, Elina Mattila, Jaakko Rissanen ja Mari Paavola.

LKM 33268: Röykkiö 13 tasossa 1.

LKM 33277: Röykkiö 13 tasossa 3

LKM 33278: Röykkiö 13 tasossa 4

LKM 33282: Röykkiö 13 tasossa 5

LKM 33288: Röykkiö 13 tasossa 6

LKM 33290: Röykkiö 13 tasossa 6. Yksityiskohtakuva röykkiön keskiosasta tavatuista laattamaisista kivistä, joiden alueella oli runsaasti palanutta kiveä ja nokista maata.

LKM 33293: Kotisalon uhrikivi nro 1

LKM 33295: Kotisalon uhrikivi nro 2

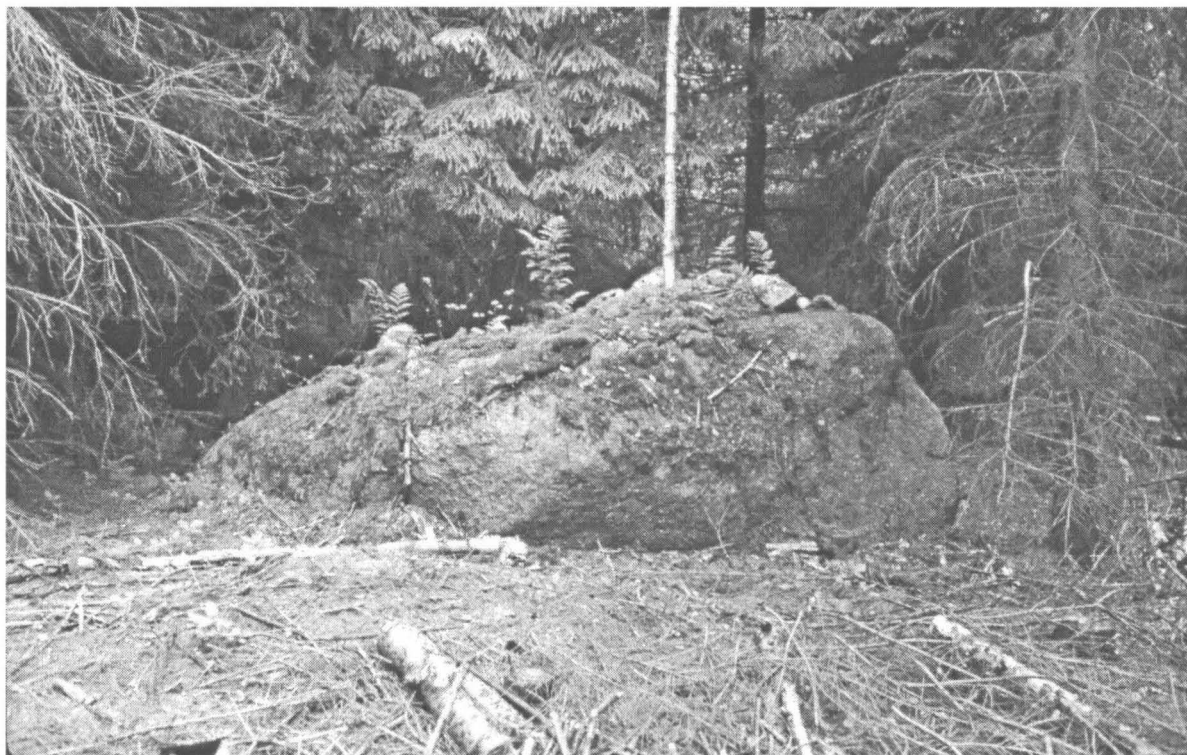
LKM 33285: Kotisalon uhrikivi nro 3. Uhrikivi muodostaa röykkiön ”silmäkiven”.

LKM 33296: Kotisalon uhrikivi nro 4.

LKM 33294: Kotisalon uhrikivi nro 5

LKM 33286: Kotisalon uhrikivi nro 6 (löytyi v. 2003 tutkimusten yhteydessä).

LKM 33287: Kotisalon Sairilan uhrikivi (kuvassa vasemmalla, suuri kivi osittain kasvillisuuden peitossa. Kohde löytyi v. 2003 tutkimusten yhteydessä.

o

HARTOLA KOTISALO 2003**Resentit löydöt**

[ei talletettu, luetteloinut Tea Tanskanen]

KAIVAUSALUEEN LÖYDÖT**2. kerros**

- 1 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 2 kpl, 0,7g
Suuremman mitat: 14 x 9 x 5 mm.
Ruudusta 776/408.
- 2 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 2 kpl, 5,1 g
Suuremman mitat: 26 x 16 x 16 mm.
Ruudun 776/408 koillisneljänneksestä.
- 3 LAASTIA (?), 1 kpl, 9,8 g
Mitat: 34 x 24 x 19 mm.
Ruudusta 777/408.

3. kerros

- 4 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 1 kpl, 1,6 g
Mitat: 16 x 19 x 7 mm.
Ruudusta 774/408.
- 5 TIILTÄ, 1 kpl, 4, 1 g
Mitat: 22 x 19 x 12 mm.
Ruudusta 774/408.
- 6 TIILTÄ, 1 kpl, 5,3 g
Mitat: 28 x 20 x 12 mm.
Ruudusta 774/409.
- 7 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 4 kpl, 1,3 g
Suurimman mitat: 12 x 10 x 12 mm.
Ruudusta 774/412.
- 8 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 4 kpl, 19,6 g
Suurimman mitat: 53 x 23 x 16 mm.
Ruudusta 775/409.
- 9 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 1 kpl, 0,3 g
Mitat: 9 x 7 x 5 mm.
Ruudusta 776/408.

4. kerros

- 10 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 1 kpl, 4,3 g
Mitat: 23 x 17 x 13 mm.
Ruudusta 774/409.
- 11 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 1 kpl, 0,4 g
Mitat: 9 x 9 x 6 mm.
Ruudusta 774/412.

- 12 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 2 kpl, 2,1 g
Suuremman mitat: 20 x 12 x 8 mm.
Ruudusta 20 x 12 x 8 mm.
- 13 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 1 kpl, < 0,1 g
Mitat: 7 x 7 x 4 mm.
Ruudusta 776/408.

5. kerros

- 14 TIILTÄ, 1 kpl, 2,4 g
Mitat: 20 x 15 x 19 mm.
Ruudun 774/408 lounaisneljänneksestä.
- 15 TIILTÄ, 1 kpl, 2,8 g
Mitat: 21 x 12 x 13 mm.
Ruudun 775/408 kaakkoisneljänneksestä.
- 16 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 1 kpl, 1,3 g
Mitat: 16 x 11 x 11 mm.
Ruudusta 776/408.

Muita löytöjä kaivausalueelta

- 17 PUNASAVIKERAMIKKAA, 1 kpl, 2,5 g
Lasitettua punasavikeramiikkaa. Mitat: 23 x 18 x 10 mm.
 $x = 776,17$ $y = 408,20$ $z = 102,50$ m mpy
- 18 RAUTANAULA, 2 kpl, 3,1 g
Kaksi ruostunutta rautanaulaa. Suuremman mitat: 49 x 7 x 6 mm.
Hajalöytö kaivausalueelta

KOEKUOPPIEN LÖYDÖT

Koekuoppa 759/409

- 19 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 11 kpl, 9,9 g
Suurimman mitat: 28 x 22 x 10 mm.
1. kerroksesta.
- 20 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 3 kpl, 8,3 g
Suurimman mitat: 34 x 20 x 12 mm.
2. kerroksesta.

Koekuoppa 760/420

- 20 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 3 kpl, 5 g
Suurimman mitat: 29 x 20 x 9 mm.
2. kerroksesta.

Koekuoppa 769/420

- 21 RAUTAA, 1 kpl, 0,9 g
Ruostunutta rautaa, todennäköisesti rautanaulan katkelma. Mitat: 20 x 7 x 5 mm.
1. kerroksesta.
- 22 LASIA, 3 kpl, 0,3 g
Läpikuultavaa, väritöntä, hyvin ohutta lasia. Suurimman mitat: 12 x 11 x 1 mm.
1. kerroksesta.

Koekuoppa 769/424

- 23 LASIA, 1 kpl, < 0,1 g
Läpikuultavaa, väritöntä, hyvin ohutta lasia. Mitat: 12 x 11 x 1 mm.
1. kerroksesta.

Koekuoppa 770/412

- 24 POSLIINIA, 1 kpl, 0,5 g
Valkoinen posliiniastian pala, jossa kaksi ohutta harmaata koristeraitaa. Mitat: 16 x 9 x 4 mm.
1. kerroksesta.
- 25 TIILTÄ/PALANUTTA SAVEA, 15 kpl, 20,8 g
Suurimman mitat: 53 x 39 x 13 mm.
1. kerroksesta.